

Lapsuudessaan kiusatuksi tulleiden kokemuksia kiusaamiseen puuttumisesta peruskoulussa

Kasvatustieteen
pro gradu -tutkielma

Laatijat:
Neea Kaskisto
Petra Vajavaara

3.3.2026
Rauma

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Kasvatustiede

Tekijät: Neea Kaskisto ja Petra Vajavaara

Otsikko: Lapsuudessaan kiusatuksi tulleiden kokemuksia kiusaamiseen puuttumisesta peruskoulussa

Ohjaaja: Kasvatustieteen yliopistolehtori Serja Turunen

Sivumäärä: 58 + 7

Päivämäärä: 3.3.2026

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkasteltiin koulukiusaamiseen puuttumista kiusatun näkökulmasta sekä sitä, millaisia toimenpiteitä koulussa tehtiin kiusaamisen tullessa ilmi, miten toimenpiteet koettiin ja miten tilanteet olisi tullut kiusattujen mielestä hoitaa. Teoreettisina näkökulmina jäsennettiin kiusaamisen muodot, vaikutukset lapsuudessa ja aikuisuudessa sekä ehkäisyyn ja puuttumisen toimintamallit ja niiden toimivuus.

Tutkimus toteutettiin laadullisin menetelmin. Aineisto kerättiin Webropol-kyselylomakkeella, johon saatiin vastaukset 47 aikuiselta, joita oli kiusattu peruskoulussa. Aineisto analysoitiin laadullisella sisällönanalyysillä, jossa kerätty aineisto itsessään ohjasi tutkimusta eteenpäin. Aineiston analyysi eteni luokittelun ja ryhmittelyn kautta ja tuloksena muodostui kolme pääluokkaa, joiden mukaisesti tutkimustulokset esiteltiin. Pääluokat olivat: toimenpiteet kiusaamistilanteissa, kokemukset kiusaamiseen puuttumisesta ja toivotut toimintatavat kiusaamistilanteissa.

Tuloksissa kiusaamisen kuvattiin jättäneen pitkäkestoisia psyykkisiä ja sosiaalisia vaikutuksia aikuisuuteen saakka. Puuttuminen näyttäytyi pääosin yksittäisinä puhutteluina ja 30 % vastaajista kertoi, ettei konkreettisia toimenpiteitä tehty lainkaan sekä jatkoseuranta puuttui kokonaan lähes kaikkien vastaajien osalta. Kiusaamisen vastaisen ohjelman olemassaolo ei merkinnyt sen mallin mukaista toteutusta, ja kiusaaminen jatkui ja muutti muotoaan useimmissa kuvauksissa. Vastaajat toivoivat jämäkkää puuttumista, konkreettisia seuraamuksia, ryhmädynamiikan työstämistä, ennaltaehkäiseviä toimia sekä emotionaalista tukea ja turvallisuuden varmistamista.

Johtopäätöksenä korostui, että toimiva kiusaamiseen puuttuminen edellyttää systemaattista, seurannalla varmistettua ja rakenteisiin juurrutettua toimintaa, jossa kiusatun kokemus ja turvallisuus asetetaan keskiöön. Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää koulujen toimintakäytäntöjen kehittämisessä sekä opettajien ja muun henkilökunnan koulutuksessa vahvistamaan johdonmukaisia, oppilasta suojaavia ja ennaltaehkäiseviä toimintatapoja.

Avainsanat: Koulukiusaaminen, koulukiusaamiseen puuttuminen, kiusatun näkökulma, Webropol-kysely

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
2	Koulukiusaaminen ilmiönä	8
2.1	Kiusaamisen määrittelyä	8
2.2	Kiusaamisen vaikutukset lapsuudessa ja aikuisuudessa	13
3	Kiusaamisen ehkäisy ja puuttuminen	16
3.1	Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen toimintamalleja	16
3.2	Aiempiä tutkimuksia toimintamallien toimivuudesta	19
4	Tutkimuksen toteuttaminen	24
4.1	Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	25
4.2	Tutkimusaineiston kerääminen	25
4.3	Tutkimusaineiston analyysi	28
4.4	Tutkimuksen eettiset ratkaisut ja luotettavuus	30
5	Tutkimustulokset	33
5.1	Toimenpiteet kiusaamistilanteessa	35
5.2	Kokemukset kiusaamiseen puuttumisesta	37
5.3	Toivotut toimintatavat kiusaamistilanteissa	41
6	Pohdinta	45
6.1	Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset	45
6.2	Yhteenveto tutkimuksesta	49
6.3	Ehdotuksia jatkotutkimuksille	50
	Lähteet	53
	Liitteet	59
	Liite 1. Kyselyrunko	59
	Liite 2. Tietosuojalomake	62

1 Johdanto

Koulukiusaaminen on maailmanlaajuisesti merkittävä ongelma, joka koskettaa oppilaita kaikilla koulutusasteilla. Aiemmat tutkimukset osoittavat, että kiusaamisen vastaisilla ohjelmilla ja opettajien toteuttamilla interventioilla on keskeinen rooli kiusaamisen ehkäisyssä. Ohjelmat vähentävät kiusaamista ja uhriksi joutumista merkittävästi, mutta niiden vaikuttavuus vaihtelee iän mukaan. Gaffney ym. (2019, s. 20–41) tuovat esiin, että ohjelmasuosituksen mukaiset menetelmät parantavat puuttumisen onnistumista verrattuna kouluihin, jotka soveltavat omia käytäntöjään. Hensums ym. (2023) sekä Salmivalli (2024, s. 216) korostavat, että ohjelmat toimivat tehokkaimmin alakoulussa, missä ne voivat estää kiusaamisen juurtumisen. Yläkoulussa vaikuttavuutta lisäävät ohjelmat, jotka tukevat vertaissuhteita sekä tunne- ja vuorovaikutustaitoja (Rumpu ym., 2023).

Viime vuosina koulukiusaaminen on noussut vahvasti esiin suomalaisessa mediassa, erityisesti vakavien kouluväkivaltatapausten yhteydessä. Uutisoinnissa on painotettu kiusaamisen seurauksia ja koulujen vastuuta puuttua ilmiöön ajoissa. Kulttuuriantropologi Suvi Jaakkola huomauttaa Opettaja.fi-artikkelissa, että mediassa korostuvat yksilötason psykologiset näkökulmat ja tunnekeskustelu, kun taas rakenteelliset ja kulttuuriset ulottuvuudet jäävät usein huomiotta. Jaakkolan mukaan koulu ei ole pelkkä tapahtumapaikka, vaan hierarkkinen instituutio, jossa oppilaiden asema vaikuttaa kiusaamisen dynamiikkaan. Hän painottaa oppilaiden todellista osallisuutta sekä koulun ja kiusaamisen etnografista tutkimusta arjessa, mikä tarjoaisi näkökulman sekä lasten kokemuksiin, että koulun rakenteisiin. (Rantamäki, 2024.)

Opettajilla on keskeinen rooli kiusaamisen ehkäisyssä, havaitsemisessa ja siihen puuttumisessa. Suomessa opettajilla on perusopetuslain mukaan velvollisuus huolehtia oppilaiden turvallisuudesta, mikä sisältää myös kiusaamiseen puuttumisen. (Opetushallitus, 2025; Perusopetuslaki, 7:29§.) Näin ollen opettajilla on sekä ammatillinen että moraalinen vastuu toimia. Mutta millä tavalla puuttuminen toteutetaan ja onko sillä vaikutusta kiusatun kokemukseen? Voiko jokin interventiomalli olla jopa haitallinen kiusatun näkökulmasta? Näitä kysymyksiä tarkastelemme tutkielmassamme, jossa tuomme esille lapsuudessaan kiusattujen aikuisten kokemuksia koulun ja opettajien toteuttamista toimenpiteistä.

Koulukiusaamista on tutkittu laajasti ja sen esiintyvyyttä, muotoja sekä seurauksia on käsitelty monista näkökulmista. Kiusaamisen syistä ja ennaltaehkäisyn keinoista on runsaasti

tietoa, mutta kiusatuksi joutuneiden henkilöiden omia kokemuksia kiusaamiseen puuttumisesta on tutkittu vähemmän. Kiusatun ääni ja kokemus ovat jääneet sivuun, vaikka niiden avulla voitaisiin ymmärtää ilmiötä syvällisemmin.

Tämän tutkielman tavoitteena on tarkastella kiusaamiseen puuttumista kiusatun näkökulmasta. Aineisto kerättiin Webropol-kyselylomakkeella, joka mahdollisti vastaajien omien kokemusten ja näkemysten esiin tuomisen ilman ennalta määrättyjä vastausvaihtoehtoja. Tutkimuskysymykset ovat:

1. Mitä toimenpiteitä koulu sekä opettajat tekivät kiusaamisen vähentämiseksi lapsuudessaan kiusatuksi joutuneiden aikuisten kokemana?
2. Miten lapsuudessaan kiusatuksi joutuneet aikuiset kokivat kiusaamisen vähentämiseksi tehdyt toimenpiteet?
3. Miten lapsuudessaan kiusatuksi joutuneiden aikuisten mielestä kiusaamistilanne olisi pitänyt hoitaa?

Tutkielman taustalla on ajatus siitä, että lapsuuden kiusaamiskokemuksilla on usein pitkäkestoisia vaikutuksia ja koulujen toimintatavat voivat joko lieventää tai pahentaa näitä vaikutuksia. On tärkeää ymmärtää, mitkä toimenpiteet ja opettajien suhtautumistavat todella auttavat kiusaamisen lopettamisessa sekä mitkä pahentavat sitä tai eivät vaikuta mitenkään tilanteeseen. Tutkimus antaa äänen kiusatuille aikuisille ja auttaa tunnistamaan, mitkä toimet olivat merkityksellisiä kiusaamisen vähentämisessä ja mitkä eivät.

Tutkimuksemme tuottaa laadullista tietoa kiusattujen kokemuksista ja erityisesti siitä, miten kiusaamiseen puututtiin ja miten siihen olisi tullut heidän mielestään puuttua. Tulokset voivat vahvistaa ja täydentää aiempaa tutkimusta sekä tarjota uudenlaista ymmärrystä keinoista, joita koulut voivat toteuttaa tilanteen parantamiseksi. Niitä voidaan hyödyntää kiusaamisen vastaisissa toimissa, opettajien koulutuksessa ja koulujen toimintakäytännöissä. Erityisesti kiusatun oppilaan kokemukseen liittyvä tieto voi auttaa kehittämään menetelmiä, jotka huomioivat yksilön tarpeet ja kokemukset. Lisäksi tulokset voivat auttaa kouluja tunnistamaan toimintatapoja, jotka ovat saattaneet tahattomasti pahentaa tilannetta ja tarjota konkreettisia ehdotuksia niiden parantamiseksi.

Kiusaamista tapahtuu koulutuksen kaikilla asteilla päiväkodeista korkeakouluihin ja ulottuu myös elämän muihin osa-alueisiin, kuten harrastustoimintaan. Rajasimme tutkielmamme

koskemaan vain peruskoulussa tapahtuvaa kiusaamista. Kiusaamisen kitkeminen on merkityksellistä niin kiusatun kuin kiusaajankin kannalta. Koska kiusaamista ei ole toistaiseksi onnistuttu lopettamaan kiusaamisen vastaisten ohjelmien avulla, on aiheeseen kohdistuva tutkimus edelleen tarpeellista uusien näkökulmien ja toimivampien puuttumiskeinojen löytämiseksi.

2 Koulukiusaaminen ilmiönä

Kiusaamista on tutkittu puolen vuosisadan ajan, jonka aikana tietoisuus on lisääntynyt ja erilaisia kiusaamisen vastaisia toimintamalleja ja ohjelmia on kehitetty. Silti edelleen kiusatuksi joutuu noin joka kymmenes oppilas, tarkoittaen sitä, että jokaisella luokalla on ainakin yksi systemaattisesti kiusattu oppilas. Koulukiusaaminen väheni Suomessa koko 2010-luvun ajan, mutta viimeisimpien kouluterveyskyselyjen perusteella kiusaaminen on lähtenyt viime vuosina jälleen kasvuun. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos teettää joka toinen vuosi 4.-5, sekä 8.–9.-luokkalaisille oppilaille kouluterveyskyselyn, jossa kartoitetaan muun muassa kiusaamista. Vuonna 2021 tehdyn kyselyn mukaan kiusaaminen oli alkanut kasvamaan edellisiin vuosiin verraten ja uusimmassa, vuonna 2023 toteutetussa kyselyssä nähdään kiusaamisen jatkaneen edelleen kasvuaan kaikkien kyselyyn osallistuneiden luokkasteiden ja molempien sukupuolten kohdalla. Vuonna 2021 4.–5.-luokkalaisista oppilaista 7,9 % ilmoitti joutuneensa vähintään kerran viikossa kiusatuksi, kun uusimmassa tutkimuksessa luku oli 8,6 %. Samoin yläasteella luku on noussut, vuonna 2021 8.–9.-luokkalaisista 6,0 % ilmoitti joutuneensa koulukiusatuksi vähintään kerran viikossa, kun nyt uusimmassa kyselyssä luku oli 7,9 %. (Pöyhönen, 2021, s. 30; Salmivalli 2024, s. 134; Terveyden ja hyvinvoinninlaitos, 2024a; Terveyden ja hyvinvoinninlaitos, 2024b.)

2.1 Kiusaamisen määrittelyä

Kiusaamisen määritelmä on muuttunut ajan saatossa pelkämästä fyysisestä väkivallasta laajaksi käsitteeksi, joka sisältää nykyään myös psyykkisen, sosiaalisen ja digitaalisen kiusaamisen. Historiallisissa lähteissä 1700–1900- luvuilla koulukiusaaminen kuvattiin pääosin suorana fyysisenä häirintänä tai väkivaltana, kuten pahoinpitely, ankara eristäminen tai kiristäminen. Tyypillisesti kiusaaminen kuvattiin olevan vahvemman pojan kohdistamaa fyysistä väkivaltaa heikompaan. Tyttöjen kiusaamisen muodot jäivät pitkään vähemmälle huomiolle. (Koo, 2007.)

Olweus tarkensi 1970-luvulta alkaen kiusaamisen määritelmän siten, että kyse on tarkoituksellisesta, toistuvasta ja valtaepätasapainossa tapahtuvasta aggressiosta. Tämä rajasi ilmiön erilleen yleisestä aggressiosta ja ohjasi sekä kiusaamisen mittaamista erilaisilla kiusaamiskyselyillä, että koulujen interventioiden suunnittelua useissa maissa vuosikymmenten ajan. Viimeistään 1990-luvulla määritelmässä kirjoitettiin selkeästi auki myös sanalliset ja epäsuorat teot kiusaamisen muotoina, mitkä vakiintuivat osaksi käytettyjä

mittareita ja ohjelmia. (Olweus 1993; Olweus 2013.) 2000-luvulle tultaessa kiusaamisen muodot ymmärrettiin yhä monimuotoisemmaksi ilmiöksi. Sanallisen ja epäsuoran kiusaamisen rinnalle tuli verkkoympäristössä tapahtuva kiusaaminen. Tutkimus- ja keskustelukenttä laajeni pois pelkästä fyysisyydestä kohti psykososiaalista ymmärrystä, jossa huomioitiin ryhädynamiikka, sosiaalinen status ja mediaympäristöjen rooli kiusaamisen ilmenemisessä ja havaitsemisessa. (Hymel & Swearer 2015; Koo 2007.)

Nykyisin kiusaamisella tarkoitetaan jatkuvaa ja toistuvaa henkistä, fyysistä tai sosiaalista väkivaltaa, joka kohdistuu yhteen ja samaan henkilöön. Kiusaaminen on tietoista kielteistä käytöstä kohdistettuna tiettyyn henkilöön tai ryhmään. (Höistad, 2003, s. 79–80.) Se on tarkoituksellista satuttamista esimerkiksi loukkaamalla tai nöyryyttämällä (Hästbacka, 2018, s. 13). Kiusaamisen määrittely on haastavaa, mutta ajatellaan, että yksittäiset tapaukset eivät ole vielä kiusaamista vaan kiusaamisessa tulee esiintyä jatkuvuuden piirteitä. Joka tapauksessa ennaltaehkäiseminen sekä varhainen puuttuminen on tärkeää, ja tämän vuoksi pienetkin tähän viittaavat piirteet on hyvä ottaa käsittelyyn. (Höistad, 2003, s. 80, s. 151.)

Usein tilanteessa kiusaajalla ja kiusatulla on epätasapainoinen suhde, mikä tekee kiusatusta puolustuskyvyttömän. Epätasapaino voi ilmetä fyysisenä, sosiaalisena tai psyykkisenä eli henkisenä erona. Fyysisellä epätasapainolla tarkoitetaan, että kiusaaja on fyysisesti vahvempi tai isompi kuin kiusattu. Henkinen epätasapaino taas tarkoittaa, että kiusaaja on henkisesti vahvempi, sanavalmiimpi tai osaa manipuloida muita puolelleen, kun taas kiusattu on yleensä epävarma, hiljainen ja pelokas. Sosiaalisessa epätasapainossa kiusaajalla on enemmän tukijoukkoja kuin kiusatulla. Kiusaaminen on siis vallan ja voiman väärinkäyttöä, jonka avulla kiusaaja saa yliotteen kiusatusta. (Hamarus, 2008, s. 12; Salmivalli, 2010, s. 13.)

Kiusaamisella on monta eri muotoa ja sitä voi esiintyä sekä suorana että epäsuorana. Suoralla kiusaamisella tarkoitetaan, että kiusaajat kohdistavat kiusaamisen suoraan kiusatulle esimerkiksi lyömällä ja haukkumalla. Epäsuorassa kiusaamisessa kyse on taas selän takana piilossa tehtävästä negatiivisesta käytöksestä esimerkiksi puhumalla pahaa tai jättämällä kiusattu ryhmän ulkopuolelle. (Hamarus, 2008, s. 45.)

Kuten aiemmin jo mainittiin kiusaaminen voi esiintyä fyysisenä, psyykkisenä tai sosiaalisena. Fyysisellä kiusaamisella tarkoitetaan suoraan kiusattuun kohdistettua negatiivista käytöstä, kuten väkivaltaa tai ahdistelua. Tässä voi esiintyä niin lyömistä ja potkimista kuin tavaroiden heittäilyä ja piilottamista, mitkä rikkovat kiusatun fyysisistä koskemattomuutta. Tässäkin muodossa voi tapahtua pientä piilevää ”sattumalta” tapahtuvaa hännäämistä, kuten tönimistä.

Kiusaajat pyrkivät tekemään pieniä kiusantekoja usein salassa, jotta kiinni jääminen ei olisi mahdollista. Fyysinen kiusaaminen on kuitenkin usein helpoiten havaittavissa, sillä se jättää usein näkyviä jälkiä. (Höistad, 2003, s. 85–86; Hamarus, 2008, s. 53–55.) Tavaroiden vienti ja rikkominen luokitellaan ensisijaisesti fyysisen kiusaamisen muodoksi (Nyström, 2017, s. 21). Vaikka ilmiötä voisi tarkastella myös psyykkisen ja sosiaalisen kiusaamisen näkökulmista, sitä ei yleensä näihin kategorioihin liitetä. Tällainen toiminta aiheuttaa kuitenkin fyysisen haitan lisäksi usein julkista häpeää ja nöyryytystä, mikä voi johtaa henkiseen kuormitukseen ja vaikuttaa kokonaisvaltaisesti kiusatun hyvinvointiin.

Psyykkinen eli henkinen kiusaaminen on yleensä huomaamatonta niin sanottua hiljaista kiusaamista. Siinä esiintyy sanallista kiusaamista sekä ilmeistä ja eleillä piikitelyä. Tätä kiusaamisen muotoa on hankala huomata, sillä esimerkiksi luokkahuoneessa silmien pyöräyttelyllä tai huokailulla on helppo viestiä muille epäsuorasti ja tästä on myös helppo puhua itsensä pois esimerkiksi ”en pyörittänyt silmiä” tai ”kai nyt jokainen saa hengittää”. Joskus myös sanallista kiusaamista on helppo alkaa vahvistamaan pienillä fyysisillä eleillä kuten pienellä tönäisyllä. Henkinen kiusaaminen on raastavaa ja vaikea huomata, jolloin siihen puuttuminen tapahtuu viiveellä ja sitä on vaikea kitkeä pois. Kiusatut oppilaat usein ovat myös hiljaisia asiasta, jolloin koetaan helposti, ettei mitään ongelmaa ole. (Hamarus, 2008, s. 46–47; Höistad, 2003, s. 80–85.)

Sosiaalinen kiusaaminen on enemmänkin vaikuttamista kiusatun vuorovaikutussuhteisiin ja ystävyys-suhteisiin. Tällöin tapahtuu syrjimistä ja eristämistä, joka voi myös tapahtua huomaamatta ja on myös niin sanottua hiljaista kiusaamista. Usein kiusaajat alkavat syrjimään kiusattua ja jättävät häntä ryhmän ulkopuolelle. Tätä kiusaamisen muotoa on usein vaikea huomata, sillä myös kiusatut itse voivat ajatella, että he eivät vain löydä samanhenkisiä ihmisiä ryhmästä ja tulevat valituiksi viimeisenä vaihtoehtona. Syrjimisen syynä voidaan pitää esimerkiksi kulttuurillisia eroja, mutta joskus ei edes ole mitään syytä tälle kiusaamiselle. Hiljaisen kiusaamisen syynä voidaan nähdä esimerkiksi kateus ja näin mahdollisuus muiden kontrollointiin. (Holmberg-Kalenius, 2008, s. 23–27; Hamarus, 2008, s. 47–52.)

Digitaalinen kiusaaminen on nykypäivänä uusi tapa aiheuttaa toisille harmia eikä tämä itsessään ole mikään erillinen ilmiö vaan se kuvastaa kiusaamista vain eri muodossa (Salmivalli, 2024, s. 130). Sitä esiintyy erilaisilla alustoilla tieto- ja viestintäteknologiaa käyttäen. Kaikenlainen toisen tarkoituksellinen häirintä, loukkaaminen, uhkailu ja huhujen

levitys luetaan osaksi netissä tapahtuvaa kiusaamista. (Opetushallitus, 2020; Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2025.) Usein digitaalisesti tapahtuva kiusaaminen on hienovaraista ja vaikeasti nähtävissä. Näissä puuttuu yleensä kokonaan aikuisen valvonta, jolloin kiusaamiset eivät tule nopeasti aikuisten tietoon. Ominaista on myös kiusaamissisältöjen nopea leviäminen erilaisten alustojen avulla, joka lisää asian vakavuutta. Koska verkkoalustoilla voidaan toimia kasvottomasti ja melko anonyymisti, siitä ei välttämättä koidu merkittäviä seurauksia kiusaajalle, joka madaltaa kynnystä kiusaamiseen. (Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2025.)

Digitaalisesti tapahtuvan kiusaamisen riskitekijät ja seuraukset ovat myös pitkälti samat kuin perinteisellä kasvokkain tapahtuvalla kiusaamisella. Erona kuitenkin tässä on sen harvinaisempi luonne kuin kasvokkain tapahtuvalla kiusaamisella. Tutkimukset ovat osoittaneet, että ne henkilöt, jotka ovat kokeneet digitaalista kiusaamista, ovat usein myös kokeneet kiusaamista muulla tavoin. Sen sijaan taas suurin osa kasvokkain kiusatuksi joutuneista henkilöistä ei ole kokenut digitaalista kiusaamista. Lisäksi kasvokkain jatkunut kiusaaminen on myös riski myöhemmälle digitaalisesti tapahtuvalle kiusaamiselle. Vaikka älypuhelimet ovat nykyään arkipäivää, niiden yleistymisen ei ole silti merkittävästi lisännyt kiusaamista. Verkossa tapahtuva kiusaaminen on kyllä hieman lisääntynyt, mutta ei kuitenkaan huomattavissa määrin. Koronapandemian myötä siirtyminen etäopetukseen vähensi koulukiusaamista eikä itsessään lisännyt sitä. Kiusaaminen on usein ryhmäilmiö, jossa mukana on useampi henkilö, vaikka kaikki eivät suoranaisesti olisikaan aktiivisia tekijöitä. Digitaalisessa ympäristössä tätä ryhmän painetta ja ryhmälle näyttämisen tarvetta ei synny yhtä voimakkaasti. (Salmivalli, 2024, s. 128–140.)

Jokainen ihminen on osa erilaisia sosiaalisia ryhmiä, joissa hänelle muodostuu joko ulkopuolelta annettuja tai itse valittuja rooleja. Rooliin liittyy tiettyjä odotuksia ja normeja, jotka ohjaavat näin yksilön toimintaa ryhmässä. (Hamarus ym., 2015, s. 67.)

Koulukiusaamistilanteissa rooleja voi olla kiusaajan ja kiusatun lisäksi monenlaisia, kuten ulkopuolinen, apuri, puolustaja sekä vahvistaja. Jokaisella on jokin vaikutus kiusaamistilanteessa tai siinä miten eri osapuolet toimivat siinä. Apuri on usein mukana kiusaamisessa, mutta ei itse aloita sitä, kun taas vahvistaja seuraa sivusta ja ehkä kannustaa kiusaamiseen elein, ilmein tai kommentein. Ulkopuolisella taas kuvataan ihmistä, joka jää kauemmas sivummalle tilanteesta. Puolustaja pyrkii auttamaan kiusattua lasta esimerkiksi saamalla kiusaamisen loppumaan. (Salmivalli, 1998, s. 52.) Muiden tekemät havainnot sekä tulkinnat vaikuttavat siihen, miten yksilö nähdään ja leimataan kiusaamistilanteessa.

Kiusaamisen yhteydessä leimaaminen tarkoittaa usein sitä, että kiusattu määritellään jonkin ominaisuutensa perusteella poikkeavaksi tai eriarvoiseksi suhteessa muihin. (Hamarus yms., 2015, s. 67.) Oppilaita, jotka puolustaisivat toisia kiusaamistilanteissa, on hyvin vähän. Näillä oppilailla on hyvin paljon empatiaa ja pystyvyysuskoa omiin kykyihinsä puolustaa, joten he kokevat asian helpoksi. Tällaiset oppilaat ovat myös usein luokassa pidettyjä luokkakavereita. (Salmivalli, 2024, s. 100–101.)

Viime vuosikymmeninä suomalaisessa yhteiskunnassa on toistuvasti noussut esiin kysymys siitä, onko ”kiusaaminen” riittävän vakava termi kuvaamaan ilmiötä, joka usein sisältää vakavaa henkistä tai fyysistä haittaa. Julkisessa keskustelussa on kyseenalaistettu, miksi esimerkiksi kadulla tapahtuva lyöminen määritellään väkivallaksi, mutta koulun pihalla tapahtuva sama teko nähdään kiusaamisena, ikään kuin vähemmän vakavana. Salmivalli (2024, s. 11–12) on toistuvasti korostanut, että kiusaaminen on aina väkivaltaa, joko fyysistä tai henkistä. Tästä huolimatta hän ei kannata kiusaamisen korvaamista väkivalta-termillä tai koulukiusaamisen muuttamista kouluväkivallaksi. Yksi keskeinen syy tähän on se, että väkivalta-sana herättää ihmisissä ensisijaisesti mielikuvan fyysisestä väkivallasta, vaikka esimerkiksi WHO määrittelee väkivallan laajemmin: vallan, kontrollin tai fyysisen voiman tahalliseksi käytöksi tai sillä uhkaamiseksi, joka voi johtaa fyysiseen tai psyykkiseen vahinkoon, kehityksen häiriintymiseen tai perustarpeiden tyydyttämättä jättämiseen. Kiusaaminen on kuitenkin useimmiten sanallista tai epäsuoraa, kuten ryhmästä ulossulkemista tai juorujen levittämistä. Näiden muotojen seuraukset voivat olla yhtä vakavia kuin fyysisen väkivallan, mutta ne jäävät helposti huomiotta, jos keskustelu keskittyy vain fyysisiin tekoihin.

Lisäksi on tärkeää huomata, että vaikka kiusaaminen on väkivaltaa, kaikki väkivalta ei ole kiusaamista. Kiusaamisella on omat tunnusmerkkinsä, kuten toistuvuus, tahallisuus sekä vallan ja voiman epäsuhta. Esimerkiksi yksittäinen pahoinpitely koulun pihalla on väkivaltaa, mutta ei välttämättä kiusaamista, jos se ei täytä näitä tunnusmerkkejä. (Salmivalli, 2024, s. 12) Kiusaaminen on siis ilmiönä erityinen ja vaatii oman käsitteensä. Salmivalli (2024, s. 12) ehdottaa käsitteen ”kiusaamisväkivalta” käyttöönottoa. Tämä termi yhdistää kiusaamisen tunnusmerkit väkivallan käsitteeseen ja tuo esiin, että kyse on vallan ja voiman väärinkäytöstä, joka aiheuttaa vahinkoa kohteelleen. Kiusaamisväkivalta voisi näin ollen toimia täsmällisempänä ja vakavampana terminä, joka auttaa ymmärtämään ilmiön monimuotoisuutta ja vakavuutta ilman, että se hämärtyy yleisen väkivallan käsitteen alle.

Vaikka tutkimuksessa tunnistetaan kiusaamisväkivalta käsitteen tarkentava ja vakavuutta korostava luonne, käytämme tässä työssä edelleen termiä kiusaaminen. Termi on vakiintunut ja laajasti tunnettu sekä tutkimuksissa että julkisessa keskustelussa, mikä tukee ilmiön ymmärrettävyyttä ja tunnistettavuutta. Käytön yhteydessä pidetään mielessä, että koulukiusaaminen on väkivaltaa, ja sen seuraukset voivat olla vakavia riippumatta siitä, onko kyse fyysisestä vai henkisestä haitasta.

2.2 Kiusaamisen vaikutukset lapsuudessa ja aikuisuudessa

Kiusatuksi joutuminen on hyvin traumaattinen kokemus kiusaamisen jatkuessa monella vuodesta toiseen. Kiusaaminen voi aiheuttaa monenlaisia henkisen hyvinvoinnin ja mielialan ongelmia. (Salmivalli, 2010, s. 25–30; Hamarus, 2012, s. 53–55.) Kiusaaminen vaikuttaa kokonaisvaltaisesti lasten kasvuun ja kehitykseen aiheuttaen esimerkiksi pelkoa, psykosomaattisia oireita sekä vaikuttaen monesti myös koulumenestykseen (Holmberg-Kalenius, 2008, s. 94–95). Monella kiusaamisen vaikutukset ovat kestäneet pitkälle aikuisuuteen, jopa läpi elämän. Vaikeat kiusaamistaustat herättävät aikuisenakin niin syviä tuntemuksia että niistä puhuminen on ollut vaikeaa. Apua on saatu esimerkiksi terapiasta, mutta valitettavasti osa päättyy myös radikaalimpiin ratkaisuihin eivätkä koe enää syytä elää. (Harjunkoski & Harjunkoski, 1994, s. 18.)

Koulukiusaamiseen liittyvät tunnetilat ja sen jälkeiset kokemukset eivät ole niinkään muuttuneet ajan myötä. Kiusaaminen on koettu ja koetaan edelleen hyvin negatiivisena ja ahdistavana kokemuksena. Kiusaamisen koetaan vaikuttavan myös siihen, millaiseksi oma elämä myöhemmin muodostuu. Kiusatuksi joutunut joutuu usein kantamaan tätä taakkaa yksin ja se aiheuttaa myös syyllisyydentunteita. Kiusaaminen aiheuttaa ahdistusta ja pelkoa, joka voi vaikuttaa myöhemmin siihen, että omasta kouluajastaan ei muista juuri muuta kuin nämä tunnetilat, jota koulussa olo sai aikaan. Tämä voi aiheuttaa aikuisiällä esimerkiksi huonommuuden tunnetta, ahdistusta, masennusta ja väkivaltaa. (Holmberg-Kalenius, 2008, s. 192–197.) Jos oppilas oireilee koulussa tai kotona, esimerkiksi ei halua mennä kouluun ja on paljon poissaoloja tai psykosomaattisia oireita, tulisi selvittää mitä taustalla on ja johtuvatko nämä mahdollisesta koulukiusaamisesta. Koulukiusaaminen on vaikea asia, joka on usein hyvin moninaista ja piilevää. Tämän vuoksi tiivis ja luottava yhteistyö sekä oppilaan huoltajien ja koulun välillä on myös merkityksellistä. (Mäntylä ym., 2013, s. 73–76.)

Skarpin (2023, s. 270–271) pitkittäistutkimuksen perusteella kiusatuksi joutuminen voi aiheuttaa merkittäviä ja pitkäkestoisia vaikutuksia yksilön minuuden rakentumiseen,

erityisesti itsetuntoon, omanarvontuntoon ja minäkuvaan. Kiusatuksi joutuminen voi vahvistaa jo valmiiksi heikkoa itsetuntoa ja johtaa siihen, että kiusattu alkaa nähdä itsensä arvottomana ja ulkopuolisena. Tämä voi muodostua pysyväksi rooliksi, joka seuraa kiusattua myös aikuisuuteen, kuten esimerkiksi työpaikoille ja ihmissuhteisiin. Epävarmuus omasta osaamisesta ja pelko epäonnistumisesta voivat vaikuttaa kiusatun elämänvalintoihin, kuten koulutuspolkuun ja sosiaalisiin suhteisiin. Kiusaamisen seuraukset voivat ilmetä myös mielenterveyden ongelmina, kuten masennuksena, ahdistuksena, itsetuhoisina ajatuksina ja psykosomaattisina oireina, kuten vatsakipuina ja unettomuutena. Nämä oireet voivat jatkua vuosia ja vaikuttaa kiusatun identiteettiin ja minäkuvaan. Lundin ym. (2009) mukaan riski sairastua masennukseen aikuisuudessa kasvaa erityisesti silloin, kun lapsuudenaikainen kiusaaminen on ollut pitkäkestoista ja voimakasta. Myös Arseneaultin ym. (2010) tutkimus tukee näitä havaintoja. Heidän tutkimuksensa osoittaa, että kiusaamisella voi olla pitkäaikaisia vaikutuksia, jotka ulottuvat aikuisuuteen asti. Koulukiusaamisella on yhteys masennukseen sekä mahdollisiin muihin mielenterveysongelmiin myöhemmässä aikuisiässä.

Riski kiusatuksi joutumiselle ei jakaudu tasaisesti kaikkien lasten ja nuorten kesken, vaan siihen liittyy useita altistavia tekijöitä. Tutkimusten mukaan sosiaalinen ahdistuneisuus, masennus, matala itsetunto, yksinäisyys ja heikko asema ryhmässä lisäävät riskiä joutua kiusatuksi. Haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja nuoret, joille sosiaaliset tilanteet ovat vaikeita ja kuormittavia, ovat alttiita kiusaamiselle. Lisäksi kiusatuksi joutuminen itsessään madaltaa itsetuntoa ja lisää ahdistuneisuutta, masennusta ja torjutuksi tulemisen kokemuksia, mikä luo noidankehän, jossa riski kiusatuksi joutumiselle edelleen kasvaa. (Pöyhönen, 2021, s. 57–58). Salmivalli (2024, s. 43) täydentää tätä näkökulmaa toteamalla, että riski on kohonnut myös vähemmistöryhmiin kuuluvilla lapsilla ja nuorilla, kuten etnisissä ja seksuaalivähemmistöissä, sekä lapsilla, joilla on vaikeuksia sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja tunteiden säätelyssä.

Karvin tuoreen tutkimuksen mukaan kiusaamisen riski liittyy myös perheen sosioekonomiseen ja kulttuuriseen taustaan. Pienituloisista perheistä tulevilla lapsilla on selvästi suurempi todennäköisyys joutua kiusatuksi kuin paremmin toimeentulevien perheiden lapsilla, ja riski kasvaa sitä enemmän, mitä heikompi on perheen tulotaso.

Maahanmuuttajataustaisten lasten kohdalla riski joutua kiusatuksi on puolestaan korkea tulotasosta riippumatta. He tulevat kiusatuksi suunnilleen yhtä usein kuin pienituloisimpien suomalaistaustaisten perheiden lapset. Tämä viittaa siihen, että maahanmuuttajataustaisiin lapsiin kohdistuu kiusaamista tekijöistä, jotka liittyvät heidän taustaansa, kuten kieleen,

kulttuuriin tai ulkonäköön, ja jotka eivät ole lasten itsensä muutettavissa. (Sarvimäki ym., 2024.)

Kiusaaminen ei ole riski ainoastaan kiusatulle, vaan myös kiusaajalle itselleen. Mikäli kiusaamiseen ei puututa ajoissa, kiusaaja saattaa omaksua haitallisia käyttäytymismalleja, kuten aggressiivisuutta ja vallankäyttöä, jotka voivat jatkua myöhemmässä elämässä. (Salmivalli, 2010, s. 30.) Olweuksen (2013) pitkittäisnäytön mukaan yllättävän moni koulukiusaaja ajautui myöhemmin rikollisuuteen ja antisosiaaliseen elämään. Tutkimuksessa kolmessa ruotsalaisessa yhteisöotoksessa kouluajan kiusaaminen ennusti vahvasti rikollisuutta varhaisaikuisuudessa. Entisistä kiusaajista 55 % oli saanut vähintään yhden rikostuomion ja 36 % vähintään kolme tuomiota seurantajakson aikana. Olweus korostaa, että kiusaamiseen osallistuminen ei ole vain ohimenevä ilmiö, vaan siihen liittyy pitkäkestoisia sopeutumisongelmia, yleistä ongelmakäytöstä sekä kansanterveydellisiä seurauksia. Siksi on tärkeää, että kiusaamiseen, puututaan varhain ja systemaattisesti, sekä kiusatun että kiusaajan hyvinvoinnin vuoksi. Jos kiusaajan toimintaan ei puututa, on todennäköistä, että hän sisäistää ja ylläpitää valtaan ja aggressioon nojaavia toimintamalleja myös tulevaisuudessa. (Salmivalli, 2010, s. 30; Olweus, 2013).

3 Kiusaamisen ehkäisy ja puuttuminen

Kiusaamiseen liittyy usein häpeää tai pelon tunnetta, jonka vuoksi tätä ei tuoda heti aikuisten tietoon. Kuitenkin koulussa aikuisten olisi tärkeä saada mahdollisimman nopeasti tieto erilaisista häirintä- ja kiusaamistapauksista, jotta niihin voidaan pikimmiten puuttua ja ehkäistä sen jatkumista. Kertomisen kynnystä nostaa usein myös epäluottamus aikuisten kykyyn tai haluun puuttua tilanteeseen, mikä korostaa koulu yhteisön toimintakulttuurin ja aikuisen johdonmukaisen toiminnan merkitystä. (Opetushallitus, 2025.) Tämän vuoksi on perusteltua vahvistaa opettajien osaamista kiusaamisen tunnistamisessa ja käsittelyssä jo opettajankoulutuksen aikana sekä tarjota täydennyskoulutusta alalla työskenteleville, jotta kiusaamistapauksiin osataan puuttua varhaisessa vaiheessa ja luoda oppilaille luottamus siihen, että heidän kokemuksiinsa suhtaudutaan vakavasti. Se, että Opetushallitus (n.d.) on käynnistänyt koulutuskokonaisuuden vuosille 2025–2027 kiusaamiseen puuttumisen vahvistamiseksi, viittaa osaamisen lisätarpeeseen opettajakunnassa. Tätä voidaan pitää indikaationa siitä, että opettajankoulutuksessa ja täydennyskoulutuksessa on tilaa vahvistaa kiusaamiseen puuttumisen sisältöjä.

3.1 Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen toimintamalleja

Jokaisella oppilaalla on oikeus turvalliseen kouluympäristöön pelkäämättä esimerkiksi kiusatuksi joutumista (Perusopetuslaki, 7:29§). Koulua edellytetään huolehtimaan oppilaiden turvallisuudesta koulupäivän aikana. Koulun ja siellä toimivan opetushenkilökunnan vastuulla on puuttua koulukiusaamiseen välittömästi, kun siitä saadaan tieto. Tämä tarkoittaa kiusaamisen havaitsemista, siihen puuttumista, tilanteen seuranta ja sen jälkihoitoa, johon kuuluvat keskustelut kiusaamistilanteen eri osapuolten kanssa ja välillä. Tilanteiden puuttumista vaikeuttaa se, että kiusaaminen on usein piilevää ja ei välttämättä voida olla varmoja, onko kiusaamista tapahtunut vai ei. Tämän vuoksi olisi tärkeää luoda oppilaisiin läheiset ja luottavaiset suhteet, jotta oppilaat pystyvät kertomaan opettajalle tällaisista tilanteista. Kuitenkin opettajan työnkuvaan kuuluu myös kokonaisvaltaisesti hallita ja havainnoida sekä ennakoita koulussa tapahtuvaa vuorovaikutusta ja täten havaita pienetkin kiusaamistilanteiden alut. Koulun tulee myös aktiivisesti tuoda esiin, että koulussa ei sallita minkäänlaista kiusaamista. Tämä vaikuttaa monesti myös oppilaiden itsetuntoon ja tämän myötä koulutyytyväisyyteen. (Mäntylä ym., 2013, s. 73–76; Harjunkoski & Harjunkoski, 1994, s. 107–109.) Koulun lisäksi oppilaan kotona voidaan tehdä toimia, jotka ennaltaehkäisevät kiusaamista ja mahdollistavat osallistumisen tapausten selvittelyyn. Hyvä ja

kunnioittava yhteistyö koulun ja huoltajien välillä antaa mahdollisuuden selvittää mahdolliset kiusaamistapaukset syyttämättä toisiaan ja näin voidaan päästä hyvään lopputulokseen. (Salmivalli, 2003, s. 24–25.)

Kiusaamiseen ei aina ole olemassa yksiselitteisiä tai nopeita ratkaisuja, vaan sen ehkäisy ja käsittely edellyttävät monipuolista ja pitkäjänteistä työtä koulu yhteisössä. Keskeisessä asemassa on koulun toimintakulttuuri. Se, miten yhteisössä suhtaudutaan kiusaamiseen, millaisia käytäntöjä on sovittu ja kuinka johdonmukaisesti niitä noudatetaan.

Toimintakulttuuri näkyy esimerkiksi siinä, millaisia ilmoituskanavia oppilaille tarjotaan. Joissakin kouluissa oppilailla itsellään on mahdollisuus ilmoittaa kiusaamisesta suoraan rehtorille tekstiviestillä. Oppilaiden turvallisuuden tunne ja selkeä käsitys koulun pelisäännöistä ovat olennaisia edellytyksiä kiusaamiseen puuttumiselle. Tilanteisiin voidaan reagoida tehokkaammin, kun opettajien välillä vallitsee avoin vuorovaikutus ja he keskustelevat oppilaistaan yhdessä. Toisaalta, jos opettajanhuoneessa vallitsee kulttuuri, jossa kiusaamista vähätellään, tai sen olemassaolo kielletään omilla oppitunneilla, se voi estää rakentavan yhteistyön ja vaikeuttaa niiden opettajien työtä, jotka haluaisivat käsitellä havaittuja ongelmia yhdessä kollegoidensa kanssa. (Cantell, 2010, s. 132–133.)

Hyvän ja kiusaamista ennaltaehkäisevän ilmapiirin rakentaminen edellyttää koulu yhteisön aikuisten yhteistyötä sekä oppilashuoltoryhmien aktiivista tukea. Erityisesti aineenopettajien rooli on haasteellinen, sillä he tapaavat oppilaita harvemmin eivätkä siksi välttämättä havaitse kaikkia kiusaamistilanteita. Tästä syystä on tärkeää, että kaikki koulun aikuiset, riippumatta roolistaan, reagoivat kiusaamiseen ja tukevat toisiaan sen käsittelyssä. (Cantell, 2010, s. 134.)

Toimiva yhteistyö kodin ja koulun välillä on olennainen osa kiusaamisen vastaista työtä, mutta vastuu kiusaamistilanteiden selvittämisestä kuuluu ensisijaisesti koululle. Yhteistyön perustana on suunnitelmallinen ja avoin tiedottaminen, jonka avulla huoltajat voivat ymmärtää, miten kiusaamista ennaltaehkäistään ja miten tilanteisiin koulussa puututaan. Tiedonkulun sujuvuus ja molemminpuolinen luottamus ovat keskeisiä, jotta vanhemmat voivat tukea koulun toimintaa ja antaa tilaa ammattilaisille hoitaa selvittelyprosessi.

Käytännöistä voidaan tiedottaa esimerkiksi vanhempainilloissa tai sähköisten viestintäkanavien, kuten Wilman kautta. Vaikka vanhemmat eivät yleensä osallistu varsinaiseen selvittelyyn, heidän roolinsa korostuu erityisesti silloin, kun toimenpiteet eivät riitä kiusaamisen lopettamiseen. Kiusaamistilanteet ovat usein juuri niitä, joiden vuoksi huoltajat ottavat yhteyttä kouluun. Tällöin on tärkeää, että vanhempien ja koulun välillä käydään rakentavaa ja ratkaisukeskeistä keskustelua, jossa sovitaan yhtenäinen linja

kiusaamiseen puuttumisesta. Vaikeissa tapauksissa on olennaista, että myös kiusaajan huoltajat osallistuvat keskusteluun, jotta tilanteisiin voidaan löytää toimivia ratkaisuja. (Pöyhönen, 2021, s. 163–164; Cantell, 2010, s. 134.)

Opettajan ammattitaitoon kuuluu kiusaamisen tunnistaminen ja siihen puuttuminen. Yleisesti odotetaan, että opettaja puuttuu kiusaamiseen koulussa ja varmistaa, että se loppuu. Silti monien oppilaiden kohdalla kiusaaminen jatkuu vuodesta toiseen. Kiusaamisongelman vähentämisen perusta on tunnustaa rehellisesti kiusaamisongelma ja myöntää, että myös meidän koulussamme esiintyy kiusaamista. Niin kauan kuin ongelmaa vähätellään tai sitä ei pidetä oman koulun asiana, kiusaamisen vastainen työ ei voi kunnolla alkaa. Koulun henkilökunnan ja oppilaiden näkemykset kiusaamisen yleisyydestä eroavat huomattavasti. Stakesin 2007 käynnistämässä hankkeessa selvisi, että 17 % yläkoulujen ja 40 % alakoulujen henkilökunnasta uskoo, ettei heidän koulussaan esiinny toistuvaa kiusaamista ollenkaan. Lisäksi 37 % alakoulujen ja 46 % yläkoulujen henkilökunnasta arvioi, että vain 1–2 % oppilaista kokee toistuvaa kiusaamista. (Salmivalli, 2010, s. 55) Oppilaat eivät kuitenkaan jaa näitä näkemyksiä. Verraten saman ajanjakson tilastoihin, vuonna 2006–2007 laaditussa kouluterveyskyselyssä peruskoulun kahdeksannen ja yhdeksännen luokan oppilaista 7,6 % raportoi tullessa kiusatuksi vähintään kerran viikossa (Opetusministeriö, 2008, s. 13). Tutkimuksen mukaan opettajalta jää noin 30 % kiusaamistapauksista huomaamatta, vaikka he olisivat läsnä. Tätä tapahtuu erityisesti sanallisen ja sosiaalisen kiusaamisen kohdalla, joita on vaikeampi havaita. Tutkimuksen mukaan myös havaittujen tai opettajalle ilmoitettujen kiusaamistapausten kohdalla opettaja jättää joka kuudennen kohdalla puuttumatta asiaan. Puuttumatta jättämiselle esitetään syitä kuten, kiire, muut tekijät, jotka vaativat huomion tai tietämättömyys, miten puuttua kiusaamiseen. Opettajan jättäessä puuttumatta kiusaamiseen, rohkaisee se kiusaajia jatkamaan toimintaansa, kiusatun kynnyksensä kertoa kiusaamisesta kasvaa, sekä laskee sivusta seuraajien motivaatiota puuttua kiusaamiseen. (Wachs ym., 2019, s. 17–18.)

Tehokas puuttuminen kiusaamiseen edellyttää, että lapsilla ja nuorilla on riittävästi väyliä kertoa kokemastaan tai näkemästään kiusaamisesta. Koulun on varmistettava, että nämä väylät ovat avoimia ja riittäviä. Opettajan ja oppilaiden välinen vuorovaikutus on keskeinen, ja opettajan on oltava helposti lähestyttävä ja läsnä, jotta oppilaat voivat kertoa hänelle kiusaamisesta. Konkreettisia toimintatapoja, joita koulu voi tehdä helpottaakseen kiusaamisen havaitsemista on esimerkiksi säännölliset kiusaamiskyselyt, sosiogrammi, kiusaamiskartta ja arviointikeskustelut. Kiusaamiskyselyillä tarkoitetaan lyhyitä ja useamman kerran vuodessa

toteutettavaa kyselylomaketta, jonka tarkoituksena on kartoittaa mahdollista kiusaamista. Kyselyn toteuttaminen ilman ennakoilmoitusta on suositeltavaa, jotta oppilaat eivät voi sopia keskenään vastauksistaan etukäteen. Sosiogrammi puolestaan viittaa menetelmään, jossa oppilaat vastaavat esimerkiksi kysymykseen kenen kanssa mieluiten ovat koulussa tai kertovat luokan oppilaista eri rooleja. Kiusaamiskartta on menetelmä, jossa oppilaille annetaan koulun kartta. Tämän avulla he merkitsevät paikkoja, jotka ovat esimerkiksi vaarallisia, iloisia tai surullisia. Tulokset voivat antaa arvokasta tietoa siitä, millaisiksi koulun fyysiset tilat koetaan ja missä kiusaamista mahdollisesti tapahtuu, näin pystytään mahdollisesti ennaltaehkäistä kiusaamista. Arviointikeskustelut taas ovat opettajan, oppilaan ja hänen huoltajiensa välisiä luottamuksellisia tapaamisia, joissa käsitellään oppilaan hyvinvointiin, koulunkäyntiin ja luokan tilanteeseen liittyviä asioita. Näissä keskusteluissa voidaan nostaa myös esiin kiusaamiseen liittyviä huolia. (Hamarus, 2008, s. 100–103, s. 117.)

3.2 Aiempia tutkimuksia toimintamallien toimivuudesta

Kiusaamisen ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi on kehitetty lukuisia kouluissa toteutettavia ohjelmia, projekteja ja malleja. Kiusaamisen vastaisista ohjelmista on tehty runsaasti vaikuttavuustutkimuksia, joista on pystytty tekemään meta-analyysyjä. Näiden meta-analyysien mukaan kiusaamisen vastaiset ohjelmat ovat vähentäneet kiusaamista maailmanlaajuisesti kouluissa, joissa niitä on toteutettu, verrattuna kouluihin, joissa ohjelmia ei ole ollut. Salmivallin (2024, s. 196) mukaan näyttöön perustuvien ohjelmien avulla voidaan todistetusti vähentää sekä kiusatuksi joutuvien että kiusaavien lasten määrää. Vaikutukset ovat kuitenkin usein pienempiä kuin toivotaan, eivätkä edes tehokkaimmat ohjelmat poista kiusaamista kokonaan.

Laajan meta-analyysin perusteella koulupohjaiset kiusaamisen vastaiset ohjelmat vähentävät kiusaamista keskimäärin noin 19–20 % ja uhriksi joutumista noin 15–16 %, mutta vaikutusten suuruus vaihtelee ohjelmien, maiden ja tutkimusasetelmien mukaan. Tutkijat painottavat, että ohjelmien vaikuttavuuteen vaikuttavat monet taustatekijät, minkä vuoksi tämän analyysin perusteella ei voida tunnistaa yhtä selkeää ikäryhmää, jossa ohjelmat toimisivat parhaiten. (Gaffney ym., 2019.) Iän merkitystä koskevat tulokset on syytä ankkuroida erillisiin ikä- tai koulukohtaisiin tutkimuksiin. Esimerkiksi Salmivalli (2024, s. 216) on tutkimuksessaan havainnut, että kiusaamisen vastaisen ohjelman mukainen puuttuminen lopetti kiusaamisen todennäköisemmin ala- kuin yläkoulussa. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen

toteuttaman arvioinnin mukaan kiusaamisen vastaiset ohjelmat ovat erityisen tehokkaita alakoulussa, koska ne voivat estää kiusaamisen juurtumisen kouluyhteisöön varhaisessa vaiheessa. Toisaalta yläkoulussa ohjelmat, jotka keskittyvät vertaissuhteiden tukemiseen ja oppilaiden tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittämiseen, voivat olla erittäin hyödyllisiä vanhempien oppilaiden keskuudessa. Yläkouluikäiset oppilaat hyötyvät ohjelmista, jotka tarjoavat konkreettisia työkaluja konfliktien ratkaisemiseen ja kiusaamiseen puuttumiseen. (Rumpu ym., 2023.) Tätä kokonaiskuvaa täydentää Johanderin ja kumppaneiden (2020) tutkimusnäyttö, jonka mukaan nimenomaan ohjelmien toteutuksen laatu ja ohjeistusten järjestelmällinen noudattaminen selittävät merkittävän osan koulujen välisistä eroista. Kun koulut toteuttavat täsmälleen sen tutkimusnäyttöön perustuvien ohjeiden mukaisesti, vaikutukset ovat selvästi paremmat kuin silloin, kun toteutus on väljempää tai epäyhtenäistä.

Kiusaamisen ehkäisemiseen käytössä olevia ohjelmia Suomessa ovat esimerkiksi KiVa Koulu -ohjelma, Verso-vertaissovittelu ja Ihmeluokka-menetelmä. Verso tarjoaa vertaissovittelun muodossa kevyen ja lapsilähtöisen lähestymistavan, jossa koulutetut oppilas- ja aikuissovittelijat ohjaavat tilanteen rauhanomaiseen ratkaisemiseen yhdessä osapuolten kanssa. Tämän prosessin keskeisiä elementtejä ovat vaitiolo, puolueettomuus sekä seuranta, mikä edesauttaa pitkäjänteistä, yhteisöllistä konfliktien ratkaisua ja tukee sosiaalisten taitojen kehittymistä. (Suomen sovittelufoorumi ry.) Ihmeluokka-menetelmä, jota Mannerheimin Lastensuojeluliitto on kehittänyt pilotoiden yhdessä alakoulujen kanssa, keskittyy luokan sosiaalisen ilmapiirin rakentamiseen oppilaiden, opettajien ja vanhempien yhteistyönä. Menetelmässä lapset pohtivat, millainen olisi luokka, jossa ei kiusata ja osallistuvat konkreettisesti ratkaisujen etsimiseen myös vanhempien kanssa. MLL:n materiaaleissa korostuu periaate, että kiusaamisen ehkäisy on tehokkainta, kun se lähtee lasten omista näkemyksistä ja arjen kokemuksista. (Mannerheimin lastensuojeluliitto, n.d.)

Näistä ohjelmista KiVa Koulu -ohjelma on selvästi eniten tutkittu ja näyttöön perustuva. Se kehitettiin Turun yliopistossa ja lanseerattiin käyttöön vuonna 2009. Ohjelma on levinnyt 26 eri maahan ja Suomessa yli 800 kouluun ja sen vaikuttavuutta on arvioitu laajasti sekä Suomessa että ulkomailla. (Salmivalli, 2024, s. 196–198; Kiva Antibullying Program, nd; Invest.) Kiva Koulu -ohjelmassa opettajat saavat yksityiskohtaiset tuntisuunnitelmat, jotka sisältävät erilaisia aktiviteetteja, kuten ryhmäkeskusteluja, roolileikkejä ja lyhyitä kiusaamisen vastaisia videoita. Luokkahuoneeseen on suunniteltu myös kiusaamisen vastaiset säännöt. Kiva Koulu -ohjelmaan sisältyy myös virtuaalinen oppimiselementti, jossa alakoululaiset pääsevät pelaamaan kiusaamisen vastaista tietokonepeliä. (Gaffney ym., 2019, s. 18.)

Saarento (2015, s. 34) on väitöskirjassaan tutkinut KiVa Koulu -ohjelman yksilö- ja luokkatasolla toimivia mekanismeja, jotka selittävät ohjelman vaikuttavuutta. Tutkimuksen mukaan ohjelma auttaa oppilaita tunnistamaan ja raportoimaan kiusaamista sekä kehittää oppilaiden empatiakykyä ja sosiaalisia taitoja. Luokkatasolla KiVa Koulu -ohjelma vaikuttaa luokan sosiaalisiin normeihin ja dynamiikkaan, mikä vähentää kiusaamisen hyväksyvyyttä ja lisää oppilaiden halukkuutta puuttua kiusaamistilanteisiin. Johanderin ja kollegoiden (2020; 2021) havainnot tukevat tätä selitystä, että opettajien tuomitsevat viestit ja empatiaa vahvistavat käytännöt kiusaamista kohtaan lisäävät oppilaiden halukkuutta puolustaa kiusattuja ja voivat siten katkaista kiusaamiskierteitä. Vaikutus on vahvin, kun viestit ovat yhdenmukaisia ja osa koko koulun toimintamallia.

Kiusaamiseen puuttumisen tehokkuus koulussa rakentuu sekä opettajan toiminnan johdonmukaisuudesta että oppilaiden yksilöllisistä ominaisuuksista. Salmivallin (2024, s. 205) mukaan oppilaiden kiusaamiskäyttäytymistä vähentää se, kun opettajat pitävät kiusaamisen vastaisia tunteja ja keskustelevat oppilaiden kanssa kiusaamisesta. Tällainen toiminta tekee opettajan kiusaamisen vastaisen asenteen näkyväksi ja vakuuttavaksi, mikä vaikuttaa oppilaiden käyttäytymiseen sekä yksilö-, että ryhmätasolla. Lisäksi oppilaiden asenteiden muutos ja kokemus siitä, että kiusatulle tarjotaan tukea, ovat keskeisiä tekijöitä kiusaamisen vähenemisessä. Johanderin (2024, s. 40–43) tutkimus täydentää tätä näkökulmaa tuomalla esiin, että oppilaiden omat asenteet ja psykologiset piirteet vaikuttavat siihen, kuinka tehokkaasti aikuisen puuttuminen toimii. Erityisesti oppilaat, joilla on korkea kognitiivinen empatia, eli kyky ymmärtää toisten näkökulmia, reagoivat paremmin kiusaamista tuomitseviin viesteihin. Sen sijaan oppilaat, joilla on matala empatiakyky tai tunnekylymiä piirteitä, eivät reagoi yhtä hyvin pelkkään tuomitsemiseen, vaan tarvitsevat lähestymistapoja, jotka herättävät empatiaa uhria kohtaan. Johanderin tutkimus osoittaa myös, että vanhempien kiusaamisen vastaiset asenteet voivat vaikuttaa kiusaajan käyttäytymiseen. Mitä vahvemmin oppilas kokee aikuisten vastustavan kiusaamista, sitä todennäköisemmin hän lopettaa kiusaamisen.

Opettajien kohdennetut toimenpiteet kiusaamisen lopettamiseksi eivät aina ole tehokkaita. Johanderin (2024, s. 39–41) tutkimuksessa noin neljännes kiusatuista ja viidennes kiusaajista koki, ettei tilanne parantunut puuttumisen jälkeen. Interventioiden onnistumiseen vaikuttivat erityisesti kiusaajien omat asenteet sekä heidän käsityksensä siitä, miten aikuiset suhtautuvat kiusaamiseen. Mitä vähemmän kiusaaja koki ympäristön tuomitsevan kiusaamista, sitä heikommin puuttuminen tehoi. Lisäksi havaittiin, että interventiot ja kesto vaikuttivat

puuttumisen onnistumiseen, erityisesti pitkäkestoinen ryhmäkiusaaminen ja verkkokiusaaminen olivat vaikeimmin katkaistavissa. Koulut, jotka käyttivät ohjelmasuosittelun mukaisia menetelmiä, onnistuivat puuttumisessa paremmin kuin ne, jotka sovelsivat omia käytäntöjään. Hensums ym. (2023) tutkimuksen mukaan kiusaamisen vastaiset interventiot vähensivät uhriksi joutumista erityisesti niillä nuorilla, jotka olivat kokeneet voimakasta kiusaamista ennen interventiota, mutta tutkimuksessa havaittiin myös joidenkin toimien voivan aiheuttaa haitallisia vaikutuksia.

Tutkimuksen mukaan julkinen kiusaamisen käsittely voi opettaa nuorille uusia tapoja kiusata ja vahvistaa kiusaajan imagoa ja valta-asemaa. Lisäksi julkinen käsittely voi saada alkuperäisen kiusaajan tuntemaan itsensä paljastetuksi, mikä voi lisätä vihaa ja kostonhalua. Tutkimuksen mukaan kiusaamista lisäsi myös se, jos kiusaamiseen puututtiin tavalla, johon ei sisältynyt jonkinlaista seuraamusta kiusanneelle oppilaalle. Erityisesti tytöillä ei-rankaisulliset toimenpiteet näyttivät yleisesti ottaen aiheuttavan haitallisia vaikutuksia, jolloin kiusaaminen lisääntyi interventioiden jälkeen. Tutkimuksessa kuitenkin todetaan, että havainto on alustava, eikä se ole kovin vahva, jonka vuoksi tarvitaan vielä lisää tutkimusta sen vahvistamiseksi. (Hensums ym., 2023.)

Koulukiusaamistapauksien julkisessa keskustelussa näkee usein kommentoijien sanovan, että kiusaaja tulisi erottaa koulusta. Perusopetuksessa koulun velvollisuus järjestää opetusta asettaa kuitenkin merkittäviä haasteita kiusaajan erottamiselle. Vaikka oppilas erotetaan määräajaksi, opetuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että oppilas ei jää jälkeen vuosiluokkansa edistymisestä. Käytännössä tämä voi tarkoittaa etäopetusta tai yksilöllistä opetusta koulun ulkopuolella. Kiusaajan erottaminen koulusta on monimutkainen prosessi, joka vaatii tarkkaa harkintaa ja huolellista suunnittelua. Koulun on tasapainoiltava turvallisen oppimisympäristön ja oppilaan oikeudesta opetukseen välillä. Opetushallituksen mukaan erottaminen on viimeinen vaihtoehto kiusaamisen vastaisessa työssä. Kaikki kiusaamisen ehkäisyn ja lopettamisen toimet tulisi tehdä ennen sitä ja tärkeintä on koulujen ennaltaehkäisevä työ. (Laitinen ym., 2020, s. 18–19.)

Kiusaajan erottamista yleisempää on se, että kiusattu vaihtaa koulua. Suomalaistutkimuksen mukaan kiusatuksi joutuminen lisää halukkuutta vaihtaa koulua verrattuna oppilaisiin, jotka eivät ole kokeneet kiusaamista. Mutta lopettaako koulun vaihto kiusaamisen? Tenhusen ym. (2024a, s. 4.) tutkimuksessa haluttiin selvittää, voiko koulun vaihtaminen auttaa kiusaamisen kohteeksi joutuneita oppilaita pääsemään eroon kiusaamisesta. Tutkimuksen keskeiset

havainnot osoittivat, että alakoulun oppilaat, jotka joutuivat jatkuvasti tai lähes jatkuvasti kiusatuksi, hyötyivät koulun vaihdosta. Sen sijaan yläkoululaisten keskuudessa vaikutus oli heikompi, ja yläkoulun oppilaiden kohdalla, joilla kiusaaminen oli ollut vähäisempää, lisäksi koulun vaihto riskiä kiusatuksi joutumiselle. Tenhusen (2024b) toinen tutkimus on hieman ristiriidassa sen kanssa, että kiusattu alakoululainen hyötyisi koulun vaihdosta, koska tutkimuksen mukaan kiusaamisriski uudessa koulussa on suurimmillaan juuri sellaisten oppilaiden kohdalla, jotka vaihtoivat koulua aiempien kiusaamiskokemusten vuoksi. Tässä tutkimuksessa ei eritelty ala- ja yläkoulun oppilaita toisistaan, vaan oppilaiden keski-ikäksi ilmoitettiin 12,53 vuotta. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää kokevatko uudet oppilaat enemmän kiusaamista kuin jo vakiintuneet oppilaat, ja tutkimuksen mukaan uudet oppilaat raportoivat enemmän kiusaamista kuin vakiintuneet oppilaat. Ainoa tilastollisesti merkitsevä kiusaamiselta suojaava tekijä oli se, että uudella oppilaalla oli hyviä ystäviä uudessa luokassa.

4 Tutkimuksen toteuttaminen

Tutkielmassamme lähestymme koulukiusaamiseen puuttumista laadullisen tutkimuksen keinoin. Laadullinen tutkimus tarjoaa mahdollisuuden syvällisesti ymmärtää ilmiöitä, jotka liittyvät ihmisten kokemuksiin, tulkintoihin ja merkitysten rakentumiseen (Juuti & Puusa, 2020, s. 9; Hakala, 2024, s. 25). Laadullinen lähestymistapa soveltuu erityisen hyvin tutkimukseemme, sillä tavoitteena on saada tietoa siitä, millaisena lapsuudessa kiusatuksi joutuneet aikuiset ovat kokeneet koulun ja opettajien toimenpiteet sekä millaisia puuttumisen keinoja he pitävät hyödyllisinä tai haitallisina. Tutkimuskysymykset ohjaavat kohti sellaista tietoa, jota ei voida määrällisesti mitata, vaan joka vaatii kokemusten ja merkitysten tarkastelua osallistujien näkökulmasta.

Laadullisen tutkimuksen lähtökohta on ilmiöiden ymmärtäminen yksilöiden kokemuksina heidän omissa sosiaalisissa ja kulttuurisissa yhteyksissään. Se ei pyri yleistyksiin samalla tavalla kuin määrällinen tutkimus, joka tarkastelee tutkimuskohdetta ihmisryhmänä ja tilastotietona, vaan tavoitteena on tuottaa syvällistä ja monikerroksista tietoa, joka valottaa yksittäisten ihmisten kokemuksia ja käsityksiä. (Juuti & Puusa, 2020, s. 10–11; Hakala, 2024, s. 25.) Tämä on olennaista erityisesti kiusaamiskokemusten tutkimuksessa, sillä kiusaaminen on monimutkainen ja tunnepitoinen ilmiö, joka jättää jälkensä pitkälle aikuisuuteen.

Tämän tutkielman taustalla vaikuttavat laadullisen tutkimuksen filosofiset ja tietoteoreettiset suuntaukset, erityisesti hermeneutiikka. Tutkimuksemme ei pyri etsimään objektiivista totuutta, vaan tavoitteena on ymmärtää koulukiusaamista yksilöllisten kokemusten ja merkityksien kautta. Hermeneuttinen lähestymistapa korostaa tutkijan roolia tulkitsijana. Aineiston analyysissä edetään hermeneuttisen kehän mukaisesti. Tutkija liikkuu aineiston yksityiskohtien ja kokonaisuuden välillä, tarkentaen tulkintaansa syventyneen ymmärryksen kautta. (Laine, 2018, s. 33–34.) Tavoitteena on tuottaa uusia näkökulmia kiusaamiskokemuksiin, erityisesti sellaisten ryhmien osalta, joita ei ole aiemmin laajasti tutkittu, kuten aikuisia, jotka tarkastelevat jälkikäteen omia kokemuksiaan lapsuusajan kiusaamiseen puuttumisesta.

Laadullisen tutkimuksen peruspiirteisiin kuuluu induktiivinen, aineistolähtöinen lähestymistapa, jossa analyysin lähtökohtana ovat osallistujien omat käsitteet, sanat ja kertomukset. Käymme johtopäätöksissä teorian ja aineiston välillä vuoropuhelua siten, että teoria toimii aineistomme tukena, ei sen lähtökohtana. Tutkimuksessa pyritään tuottamaan

yksityiskohtaista ja monitasoista tietoa ilmiöstä sen luonnollisissa konteksteissa, ihmisten arjen keskellä. (Juuti & Puusa, 2020, s. 10–12). Tämä on erityisen tärkeää koulukiusaamisen kaltaisen monisyisen ja tunnepitoisen ilmiön ymmärtämisessä.

4.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella, miten lapsuudessaan kiusatuksi joutuneet aikuiset kokevat koulussa toteutetut toimenpiteet kiusaamisen käsittelyssä. Tutkimus keskittyy erityisesti siihen, miten kiusaamiseen puututtiin ja millaisina lapsuudessaan kiusatuksi joutuneet aikuiset nämä puuttumisen toimet kokivat, sekä kiusattujen omiin näkemyksiin ja toiveisiin siitä, miten tilanteet olisi tullut heidän mielestään hoitaa. Tutkimuskysymysten kautta pyrimme arvioimaan kiusaamisen puuttumisen käytäntöjä ja kehittää niitä kiusattujen kokemusten pohjalta. Tutkimus pyrkii tuomaan esiin kiusattujen äänen ja tarjoamaan näkökulmia kiusaamisen ehkäisyyn ja käsittelyyn kehittämiseksi kouluympäristössä.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Mitä toimenpiteitä koulu sekä opettajat tekivät kiusaamisen vähentämiseksi lapsuudessaan kiusatuksi joutuneiden aikuisten kokemana?
2. Miten lapsuudessaan kiusatuksi joutuneet aikuiset kokivat kiusaamisen vähentämiseksi tehdyt toimenpiteet?
3. Miten lapsuudessaan kiusatuksi joutuneiden aikuisten mielestä kiusaamistilanne olisi pitänyt hoitaa?

4.2 Tutkimusaineiston kerääminen

Päädyimme laadulliseen tutkimukseen, koska halusimme antaa tilaa tutkittavien omille äänille ja kokemuksille. Aiheen arkaluonteisuuden vuoksi Webropol-kysely sopii hyvin, kun halutaan tarjota vastaajille anonyymi ja turvallinen tapa kertoa kokemuksistaan. Hirsjärven ym., (2000, s. 182) mukaan kyselytutkimusten vahvuutena pidetään usein niiden kykyä tavoittaa suuri määrä vastaajia, mikä mahdollistaa laajan aineiston keruun. Lisäksi kyselymenetelmä on ajankäytöllisesti tehokas, sillä se vähentää tutkijan työmäärää. Kyselytutkimukseen liittyy myös tiettyjä rajoitteita. Niitä saatetaan pitää pinnallisina ja niiden teoreettinen syvyys voi jäädä vähäiseksi. Yksi keskeinen haaste on se, ettei voida varmuudella tietää kuinka vakavasti vastaajat ovat suhtautuneet kyselyyn ja ovatko he vastanneet

huolellisesti ja rehellisesti. Lisäksi tutkija ei voi hallita mahdollisia väärinymmärryksiä, joita kysymysten tulkinnassa saattaa syntyä. (Hirsjärvi ym., 2020, s. 182.)

Kohderyhmäksi kyselyyn valikoimme aikuiset, jotka ovat omassa lapsuudessaan peruskoulun aikana kokeneet koulukiusaamista ja kiusaaminen on tullut jollain tapaa ilmi.

Aineistonhankinnan suunnittelun aloitimme tutkimuskysymysten tarkentamisella, jotka ohjasivat meitä kyselylomakkeen (Liite 1) laatimisessa. Pohdimme kyselylomakkeelle tulevia kysymyksiä ja muotoilimme ne huolellisesti, jotta ne palvelisivat tutkimuksen laadullista lähestymistapaa ja mahdollistaisivat vastaajien todellisten kokemusten ja ajatusten monipuolisen esiin tuomisen sekä vastaisivat tutkimuskysymyksiimme mahdollisimman kattavasti. Pyrimme laatimaan avoimet kysymykset niin, että ne käsittelevät tutkimaamme ilmiötä laajasti ja mahdollistavat täten mahdollisuuden vastata ja tarkastella aihetta ilman ennalta määriteltyjä vastausvaihtoehtoja. Tavoitteena oli luoda toimiva kysely, joka houkuttelee vastaamaan omien kokemusten pohjalta arkaan ja tärkeään aiheeseen. Samalla pyrimme muotoilemaan kysymykset mahdollisimman selkeiksi, jotta väärinymmärrysten riski vähenisi. Kyselylomakkeen avoimet vastaukset mahdollistavat sen, että vastaajat voivat kertoa kokemuksistaan omin sanoin. Tämä tuo esiin sellaisia näkökulmia ja vivahteita, joita valmiit vastausvaihtoehdot eivät tavoittaisi. Tutkimuksen kautta voidaan ymmärtää, millaiset puuttumisen keinot ovat olleet kiusattujen näkökulmasta toimivia tai haitallisia, ja mitä he itse olisivat toivoneet koulun tehneen toisin. Näin tutkimus nostaa esiin kokemuksellista tietoa, jota voidaan hyödyntää koulukiusaamisen ehkäisyssä ja opettajien kouluttamisessa.

Ennen varsinaista aineistonkeruuta, kävimme ensin ohjaavan opettajamme kanssa kyselyrunkoa läpi, jonka jälkeen toteutimme pro gradu -ohjausryhmässämme pilottitestikyselyn, jonka tarkoituksena oli testata kysymystemme ymmärrettävyyttä, kyselyn rakennetta ja kokonaisuutena kyselyn toimivuutta. Näitä testikyselyn tuloksia emme sen enempää avanneet tai tulkinneet ja poistimme tulokset ennen varsinaisen kyselyn jakamista. Testikyselyn perusteella saimme palautetta, jonka pohjalta muokkasimme kyselyämme johdonmukaisemmaksi ja selkeämmäksi. Erityistä huomiota kiinnitettiin kysymysten asetteluun ja järjestykseen. Ryhmässä pohdittiin, että onko kysymyksemme ”Oliko koulussa käytössä jokin kiusaamisen vastainen ohjelma, kuten KiVa Koulu -ohjelma?” tarpeellinen, koska emme tutki varsinaisesti kiusaamisen vastaisten ohjelmien toimivuutta ja kysymyksen muotoilu on sellainen, johon voi vastata vain ”ei” tai ”kyllä”. Perustelimme kysymyksen olemassaolon sillä, että vaikka tutkimus ei varsinaisesti keskity kiusaamisen vastaisten ohjelmien, kuten KiVa Koulun vaikuttavuuden arviointiin, kysymys ohjelmien käytöstä

sisällytettiin kyselyyn taustatiedoksi. Tavoitteena oli kartoittaa, millaisessa toimintaympäristössä kiusaaminen tapahtui ja oliko kouluissa käytössä mitään systemaattisia toimenpiteitä kiusaamisen ehkäisemiseksi tai käsittelemiseksi. Tämä tieto auttaa taustoittamaan vastaajien kokemuksia ja arvioimaan, miten kiusaamiseen puuttuminen on mahdollisesti liittynyt koulun käytössä olleisiin toimintamalleihin. Täytimme myös tietosuojaselosteen (Liite2) kyselystä, joka liitettiin kyselyn alkuun. Tietosuojaselosteessa tulee esiin tutkimuksen tarkemmat tiedot sekä tutkimuseettiset periaatteet. Vastaajat saivat heti kyselyn alkuun lukea tietosuojaselosteen, josta he saivat lisää tietoa tutkimuksesta, tietojen käsittelystä ja omista oikeuksistaan.

Webropol-alusta mahdollisti helpon ja luotettavan vastausten tallentamisen. Jaoimme kyselyä useissa ryhmissä Facebookissa maaliskuussa 2025, minkä kautta tavoitimme aikuisia ihmisiä, jotka ovat lapsena kokeneet koulukiusaamista sekä halusivat vapaaehtoisesti vastata kyselyymme. Ensin jaoimme kyselyä kuuteen eri kiusaamista koskevaan Facebook -ryhmään, joissa jokaisessa oli jäseniä 500–7000 jakautuen melko tasaisesti naisiin ja miehiin. Nämä ryhmät eivät tuottaneet tarpeeksi tuloksia, joten jaoimme kyselyn myös aktiiviseen ja vertaistuelliseen vanhemmuusfoorumiksi ja yleiseksi kahvipöytäkeskusteluryhmäksi itseään kutsuvaan ryhmään, jossa jäseniä oli 18 800 ja heistä valtaosa oli naisia. Saatetekstin avulla kerroimme tutkimuksen aiheesta, tarkoituksesta, anonymiteetistä ja vapaaehtoisuudesta vastaajille. Tämä lähestymistapa mahdollisti laajan ja monimuotoisen aineiston keruun ajasta ja paikasta riippumatta. Pyrimme mahdollistamaan ja saamaan kyselyyn sekä naisten että miesten äänen kuuluviin, mutta miesten osallisuus kyselyssämme oli hyvin vähäistä.

Kyselyyn saatiin yhteensä 49 vastausta, joista poistimme kahden vastaajan vastaukset, koska ne eivät sopineet ennalta määriteltyihin kriteereihin. Toisen vastaajan kiusaamistapaus ei ollut tullut ilmi ja toinen vastaajista vastasi työpaikkakiusaamisen näkökulmasta. Analyysin lopullinen aineisto koostui 47 vastauksesta. Kuvaamme vastaajajoukon keskeiset piirteet, kuten ikärakenteen (Kaavio 2) ja sukupuolijakauman raportin tulosluvussa.

Koska toteutimme kyselyn sähköisesti, aineistonhankinta itsessään ei vaatinut fyysistä tilaa. Sen sijaan käytännön toteutuksessa tarvitsimme digitaalisen työskentely-ympäristön, joka sisälsi muun muassa toimivan verkkoyhteyden ja tietokoneen, jolla pystyimme käyttämään Webropol-järjestelmää. Myöhemmin aineiston analyysivaiheessa käytimme Excel-ohjelmaa vastausten läpi käymisessä.

4.3 Tutkimusaineiston analyysi

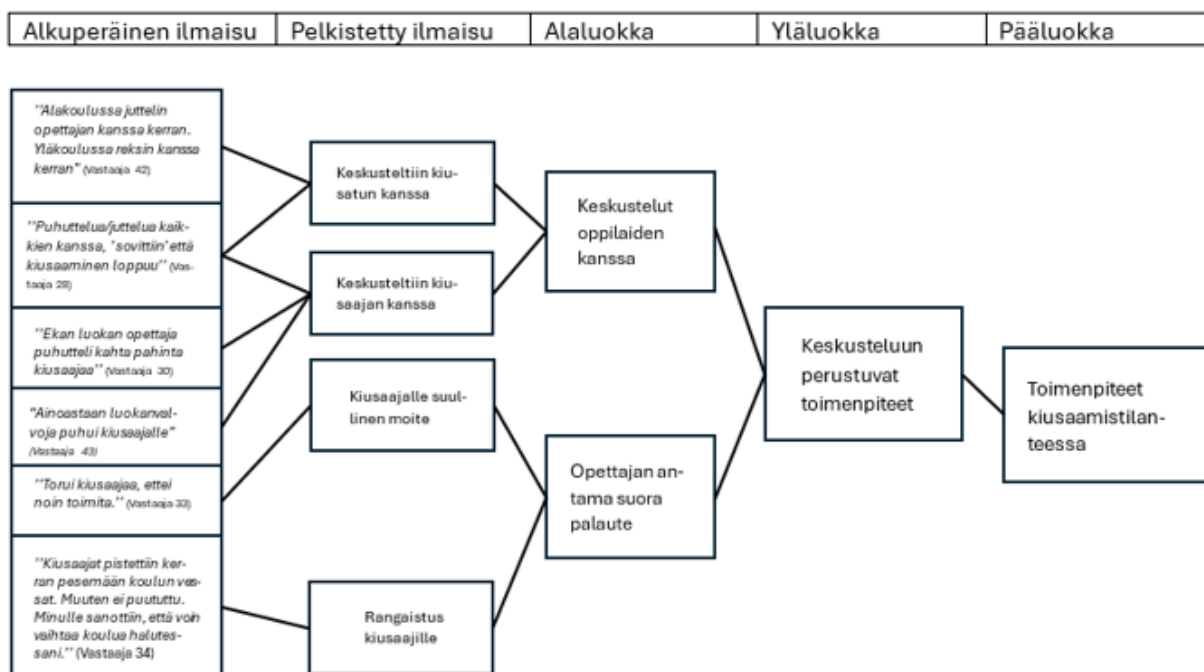
Analyysimenetelmänä käytimme aineistolähtöistä sisällönanalyysia, joka soveltuu monenlaisiin laadullisiin tutkimuksiin. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa kerätty aineisto itsessään ohjaa tutkimusta eteenpäin, ei aiempi teorian tieto. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 103–104.) Tässä menetelmässä tekstiä luokitellaan ja ryhmitellään aineistosta nousseiden asioiden perusteella ja keskitytään tietoon, joka nousee nimenomaan kerätystä aineistosta esiin. (Kananen, 2017, s. 141; Vuori, 2021). Koska aineistoa analysoidaan aineistolähtöisesti, eri analyysiyksiköitä ei ole etukäteen mietitty ja päätetty eikä aiemmalla tiedolla ole analyysia tehdessä ohjaavaa merkitystä (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 108).

Sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen menetelmä, jolla pyritään systemaattisesti ja objektiivisesti analysoimaan kerättyä aineistoa. Menetelmässä voidaan tarkastella myös strukturoimatonta ja ei jäsennehtyä aineistoa. Se perustuu tekstin merkitysten etsimiseen ja tulkintaan sekä sanalliseen kuvaukseen aineiston sisällöstä. Sisällönanalyysi voidaan nähdä tekstianalyysin muotona, jossa keskeistä on aineiston systemaattinen luokittelu ja sen pohjalta ilmiön ymmärtäminen. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 117–119.)

Jäljitettävyyden varmistamiseksi määrittelimme analyysiyksiköksi ilmauksen tai ajatuskokonaisuuden, joka vastaa suoraan tutkimuskysymyksiin. Tämä tarkoittaa, että poimimme tekstistä sellaiset lausumat, joissa vastaajat kuvaavat mitä toimenpiteitä tehtiin, miten ne koettiin ja miten olisi pitänyt toimia. Analyysivaiheet toteutimme yhdessä, mikä vahvisti koodausratkaisujen yhdenmukaisuutta.

Koodaus toteutettiin paperiaineistolla. Tulostimme vastaukset ja luimme koko aineiston useaan kertaan läpi. Tämän jälkeen poimimme aineistosta tutkimuskysymyksiä kuvaavat ilmaukset käyttäen värikoodeja. Excel-taulukko toimi teknisenä tukena, kun liitimme vastauksiin tunnisteet, pidimme linkityksen alkuperäisiin teksteihin ja hyödynsimme Ctrl+F-hakutoimintoa ilmausten nopeaan paikantamiseen ja vertailuun. Aineiston tarkan lukemisen ja värikoodaamisen jälkeen aloitimme aineiston redusoinnin eli pelkistämisen, jossa alkuperäisestä aineistosta poistetaan tutkimuksen kannalta epäolennainen asia. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 122–124). Toteutimme tämän listaamalla värikoodatut ja tutkimuskysymystä kuvaavat ilmaukset pelkistetyssä ja selkeässä muodossa erilliseen taulukkoon siten, että niiden alkuperäinen merkitys kuitenkin säilyi. Yksi esimerkkiketju polusta on esitetty Kaaviossa 1.

Pelkistettyjen ilmausten pohjalta siirryimme klusterointiin eli aineiston ryhmittelyyn. Tässä vaiheessa samankaltaisia ilmauksia yhdistetään ja niistä muodostetaan käsitteellisiä ryhmiä eli alaluokkia. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 124–15.) Yhdistimme samaa ilmiötä kuvaavat ilmaukset omiksi ryhmiksi ja nimesimme ne kuvaamaan pelkistettyjen ilmauksien sisältöä mahdollisimman konkreettisesti ja tarkasti. Etenimme analyysissä yhdistelemällä saman sisältöiset alaluokat yläluokiksi ja nimeämällä ne sisältöä kuvaaviksi. Yläluokat yhdistämällä saimme kolme pääluokkaa, jotka vastaavat tutkimuskysymyksiimme, tiivistävät aineiston ja antavat kokonaiskuvan tutkittavasta ilmiöstä. Koko analyysin ajan tarkkailimme, että aineistossa säilyi polku alkuperäiseen aineistoomme. Tämän toteutimme vertailemalla alkuperäisiä ilmauksia muodostamiimme luokkiin.

Kaavio 1. Esimerkki tulosten ryhmittelystä

Klusteroinnin jälkeen meillä oli selkeät kolme pääluokkaa: toimenpiteet kiusaamistilanteissa, kokemukset kiusaamiseen puuttumisesta ja toivotut toimintatavat kiusaamistilanteissa.

Tuloksien raportoinnissa etenimme pääluokka kerrallaan, ensin esitimme tiiviin synteessin kunkin pääluokan ydinsisällöstä, ja sen jälkeen kuvasimme luokkaa edustavat havainnot vastausaineistossa. Varmistaaksemme tulkintojen jäljitettävyyden kytkimme raportoidut havainnot systemaattisesti niihin yläluokkiin ja alaluokkiin, joista pääluokat oli johdettu.

Havainnollistaaksemme analyysin vaiheita esitimme jokaisen pääluokan yhteydessä kaavion

(Kaavio 3, Kaavio 4, Kaavio 5), joka selkeyttää lukijalle tulosten rakentumista.

Aineistonäytteitä käytettiin maltillisesti niiden edustavuuden, monipuolisuuden ja vastaanäytön perusteella. Valitut sitaatit kuvastavat kunkin luokan ydinsisältöä mahdollisimman tiiviisti. Sitaatit ovat anonymisoitu ja esitetty numerokoodilla, jotta yksittäisiä vastaajia ei voida tunnistaa näiden perusteella.

4.4 Tutkimuksen eettiset ratkaisut ja luotettavuus

Laadullinen tutkimus, erityisesti sensitiivisiä aiheita käsiteltäessä, edellyttää tutkijalta erityistä eettistä herkkyyttä, reflektiivisyyttä ja sitoutumista tutkittavien kunnioittavaan kohteluun. Tutkimuksemme perustuu lapsuudessaan koulukiusaamista kokeneiden aikuisten kokemusten kartoittamiseen. Aihe voi nostaa esiin henkilökohtaisesti raskaita muistoja. Tästä syystä tutkimuksen toteuttamisessa on ollut erityisen tärkeää noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä ja tutkimuseettisiä periaatteita (Kohonen ym., 2019). Tutkimukseen osallistuminen on ollut täysin vapaaehtoista ja vastaajat ovat saaneet ennen kyselyyn vastaamista kyselyrunгон alussa saatetekstin (Liite 1) sekä tietosuojalomakkeen (Liite 2), joissa on kerrottu tutkimuksen tarkoituksesta, käsiteltävistä aiheista sekä tietojen luottamuksellisesta käsittelystä. Avaamalla kyselyn osallistujat antoivat suostumuksensa osallisuudesta. Vastaajien oli mahdollista keskeyttää kyselyyn vastaaminen missä vaiheessa tahansa.

Koska tutkimus ei kohdistu nykyisiin oppilaisiin, eikä siihen liity alaikäisiä, tutkimus ei ole edellyttänyt varsinaista tutkimuslupaa. Webropol- kysely on kuitenkin toteutettu eettisesti kestäväällä tavalla, eikä tutkimus sisällä tunnistetietoja eikä arkaluontoisia henkilötietoja. Tutkimuksessa kerättävät taustatiedot, vastaajan sukupuoli ja ikä, ovat tarpeellisia aineiston ymmärtämisen ja tulkinnan kannalta. Näiden tietojen avulla voidaan jäsentää vastaajien kokemuksia esimerkiksi sukupolvien tai kiusaamisen vastaisten ohjelmien kehityksen näkökulmasta, mutta niitä ei käytetä yksilöiden tunnistamiseen.

Tutkittavia kohdeltiin kunnioittavasti ja heidän kokemuksiaan arvostaen. Anonyymikysely ja se, ettei tunnistetietoja kerätä, varmistaa sen, ettei yksittäisiä vastaajia voi tunnistaa tutkimusraportista. Käytimme pseudonyymejä suoria lainauksia raportoinnissa, jotta tutkimus säilyttää luotettavuuden ja inhimillisyytensä mutta suojaa yksityisyyttä. Teimme teknisiä korjauksia suorien lainauksien osalta. Korjasimme selvät kirjoitusvirheet siten, ettei korjaus muuttanut vastaajan sanoman merkitystä tai sisältöä. Tekemämme korjaukset ovat olleet esimerkiksi sellaisia kuin ”kisaaja” → ”kiusaaja”. Korjaukset paransivat aineiston luettavuutta ja analysoitavuutta, mutta eivät muuttaneet vastaajan alkuperäistä ajatusta tai sävyä. Aineisto

tallennettiin Excel-ohjelmaan, jonne pääsy on yliopiston salasanojen takana. Aineisto myös tulostettiin paperille, värikoodausvaiheen luontevampaa toteutusta varten. Paperiversiota aineistosta käsiteltiin vastuullisesti ja säilytettiin lukittujen tilojen takana. Aineistoa käytetään vain niin kauan kuin tutkimuksen analyysi ja raportointi sitä edellyttävät. Tämän jälkeen sekä sähköinen, että paperisena oleva aineisto hävitetään tietoturvallisesti.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan oma asema on keskeinen osa tiedonmuodostusta.

Tulkinnat eivät ole neutraaleja, vaan rakentuvat aina tutkijan esiyymmärryksen, kokemusten ja tutkimuksellisten lähtökohtien kautta. Näin ollen tutkija toimii osana tulkintaprosessia, ei sen ulkopuolisena tarkkailijana. Tämän vuoksi tutkimusprosessiin kuuluu kriittinen ja reflektioiva vaihe, jossa tutkija pyrkii jatkuvasti tiedostamaan ja kyseenalaistamaan omat oletuksensa ja niistä kumpuavat tulkintansa. Olemme pyrkineet tiedostamaan mahdolliset omat henkilökohtaiset suhtautumisemme koulukiusaamiseen ja auktoriteettiasemassa olevien toimintaan, jotta nämä eivät ohjaisi liikaa aineiston tulkintaa. Esiyymmärryksen tiedostaminen mahdollistaa sen, että voimme herkistyä aineistossa esiintyville kokemuksille sellaisina kuin ne ilmenevät, myös silloin kun ne eivät heti avaudu omien oletustemme kautta (Laine, 2018; Moilanen & Rähkä, 2018, s. 35–36, s. 55–56)

Triangulaatio eli monistrateginen tutkimusote tarkoittaa eri tutkimusmenetelmien, teorioiden, näkökulmien tai useamman tutkijan yhdistämistä saman tutkimuksen sisällä, jotta tutkittavaa ilmiötä voitaisiin tarkastella mahdollisimman monipuolisesti. Sen tavoitteena on lisätä tutkimuksen luotettavuutta lähestymällä ilmiötä usealla menetelmällä eri näkökulmista sekä syventää tutkimusta. Tällainen lähestymistapa voi myös tuottaa erilaisia tai jopa ristiriitaisia tuloksia. Triangulaatiolla pystytään tunnistamaan ja korjaamaan yksittäisen menetelmän mahdollisia systemaattisia virheitä ja täydentämään tiedonkeruussa esiintyviä aukkoja. Menetelmien yhdistämisessä tulee kuitenkin huomioida niiden vahvuudet ja heikkoudet, sillä eri menetelmillä saadut tulokset voivat olla myös ristiriidassa keskenään. (Kananen, 2017, s. 154–156; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006.)

Tutkijatriangulaatio luetaan yhdeksi triangulaatiomuodoksi, jossa tutkimukseen osallistuu useampi tutkija. Esimerkiksi aineiston analyysissä tai havainnoinnissa useamman henkilön osallistuminen vähentää yksittäisten tulkintojen vaikutusta ja tuo esiin erilaisia näkökulmia. Perinteisen tutkimuksen sijaan triangulaation hyödyntäminen vaatii usein enemmän aikaa ja resursseja, mutta se tarjoaa myös lisäarvoa ja vahvistaa luotettavuutta. Opinnäytetöissä ei edellytetä triangulaatiota, mutta tutkijatriangulaatio voi usein olla hyvä vaihtoehto. Sen avulla

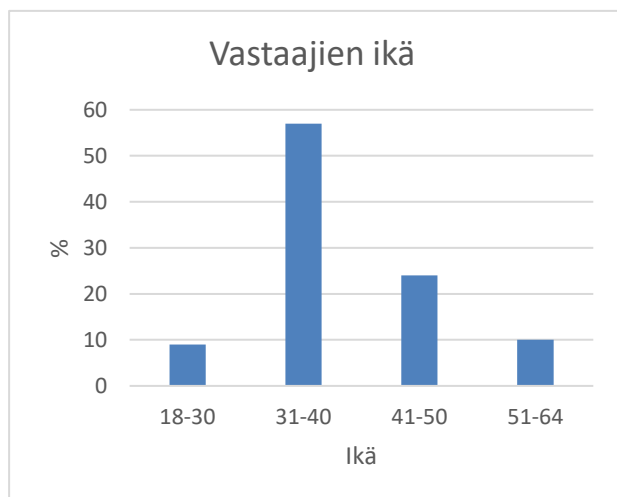
voidaan tarkemmin syventyä analyysiin sekä voidaan harjoitella yhteistyötaitoja, jotka ovat keskeisiä eri elämäalueilla. Yhteistutkimus voi tuoda mukanaan erilaisia haasteita, se voi kuitenkin myös rikastuttaa koko tutkimusprosessia tuomalla esiin uusia erilaisia ajatuksia ja oivalluksia. (Tuomi & Saarijärvi, 2018, s. 166–169; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006.)

Tämän tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että tutkimusta oli toteuttamassa kaksi tutkijaa. Tämä mahdollisti sen, että aineistoa tarkasteltiin kahdesta eri näkökulmasta, mikä vähentää yksittäisten tulkintojen vaikutusta ja rikastuttaa analyysia. Kun kumpikin tutkija toi esiin omia havaintojaan ja näkemyksiään, ilmiötä voitiin lähestyä monipuolisemmin ja näin myös syvällisemmin. Tämä tukee tutkijatriangulaation periaatetta, jonka mukaan useamman henkilön osallistuminen esimerkiksi analyysivaiheeseen parantaa tutkimuksen luotettavuutta ja voi tuoda esiin havaintoja, jotka yhdeltä tutkijalta jäisi huomaamatta.

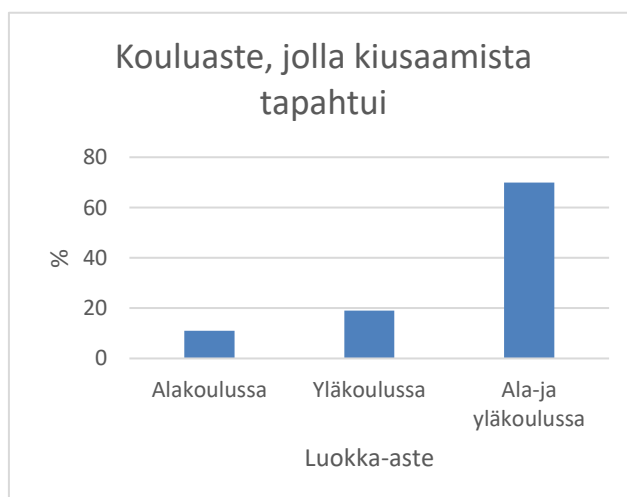
5 Tutkimustulokset

Tutkimusaineiston analyysi tuotti kolme keskeistä pääluokkaa: toimenpiteet kiusaamistilanteessa, kokemukset kiusaamiseen puuttumisesta ja toivotut toimintatavat kiusaamistilanteissa. Näiden pääluokkien pohjalta jäsensimme tutkimustulokset seuraaviin alalukuihin. Ennen varsinaista tulososuutta esitämme lyhyesti aineistosta nousseet tulokset kiusaamisen muodoista sekä kiusaamisen seurauksista, jotka taustoittavat vastaajien kiusaamiskokemuksia. Tulosten tarkastelua varten kuhunkin alalukuun on lisätty analyysin etenemistä kuvaava kaavio (Kaavio 4, Kaavio 5, Kaavio 6) joka toimii visuaalisena tukena sille, kuinka aineistosta nousseet teemat jäsenyivät kokonaisuuksiksi analyysin edetessä.

Kyselyn ikäjakauma osoitti, että vastaajista 57 % oli iältään 31–40-vuotiaita, 24 % vastaajista oli 41–50-vuotiaita, 10 % oli 51–64-vuotiaita ja 9 % 18–30-vuotiaita (Kaavio 2). 47:stä vastaajasta 44 ilmoitti olevansa nainen, 2 mies ja yksi jätti vastaamatta tähän kysymykseen. 70 % vastaajista ilmoitti kiusaamisen tapahtuneen sekä ala- että yläkoulussa. Vain 11 % vastaajista ilmoitti kiusaamista tapahtuneen pelkästään alakoulussa ja 19 % pelkästään yläkoulussa (Kaavio 3).

Kaavio 2. Vastaajien ikä

Kaavio 3. Kouluaste, jolla kiusaamista tapahtui

Kyselyn kysymyksen ”kuvaile millaista kokemasi kiusaaminen oli?” vastaukset päädyimme jakamaan kategorioihin ”fyysinen”, ”psyykkinen eli henkinen” ja ”sosiaalinen” - kiusaaminen. Monissa vastauksissa tuotiin samanaikaisesti esille useampia erilaisia

kiusaamisen muotoja, jolloin luokittelimme nämä erikseen. Vastauksissa henkistä kiusaamista esiintyi eniten, se mainittiin jokaisessa vastauksessa. Sosiaalista kiusaamista esiintyi 27 vastauksessa, kun taas fyysistä kiusaamista oli 22 vastauksessa.

Henkinen kiusaaminen oli esimerkiksi haukkumista, nauramista, nälvimistä, nimittelyä, ilkeilyä, uhkailua, kiristämistä, fyysisten ominaisuuksien arvostelua, selän takana juoruilua, nöyryyttämistä, pelottelua, tappokehotuksia, haistattelua ja somekiusaamista. Kategoriassa ``fyysinen kiusaaminen`` -vastaajat kuvailivat sen olevan esimerkiksi tönimistä, potkimista, lyömistä, purkan sylkemistä hiuksiin, esineillä heittäilyä, pään uittaminen vessanpöntössä, portaista pudottaminen, sylkeminen sekä seksuaalista koskettelua. Sosiaalinen kiusaaminen oli esimerkiksi ulkopuolelle jättämistä, mustamaalausta, syrjimistä, perättömien asioiden levittelyä, selän takana puhumista ja hylkäämistä. Vastaajista 14 toi myös esiin tavaroiden viemistä, rikkomista ja piilottamista, mikä taustateorian mukaan luokitellaan fyysiseksi kiusaamiseksi. Sen voisi luokitella myös sosiaaliseen tai psyykkiseen kiusaamiseen, koska kiusaajan tarkoituksena voi olla esimerkiksi kiusatun nolaaminen ja kontrolloiminen tai aiheuttaa ahdistusta, pelkoa tai turvattomuuden tunnetta. Tässä tutkimuksessa olemme huomioineet tämän kuitenkin erillisenä kiusaamisen muotona.

Vaikka kysely ei erikseen kartoittanut kiusaamisen vaikutuksia, nousi tämä teema esiin useissa vastauksissa. Monet vastaajat kuvasivat kiusaamisen jättäneet syviä ja pitkäkestoisia jälkiä, jotka vaikuttavat edelleen aikuisuudessa. Vastauksissa kuvattiin muun muassa häpeän, pelon, katkeruuden ja ahdistuksen tunteita, jotka ovat jääneet osaksi elämää vuosienkin jälkeen. Kiusaaminen vaikutti monien koulunkäyntiin ja hyvinvointiin jo lapsuudessa. Osa kertoi itkeneensä päivittäin, vältelleensä koulua, kärsineensä psykosomaattisista oireista tai jopa kokeneensa masennusta ja itsetuhoisia ajatuksia. Vastaajat kuvasivat, kuinka kiusaaminen vaikutti heidän sosiaalisiin suhteisiinsa ja luottamukseensa toisiin ihmisiin vielä aikuisenakin. Joillekin kiusaaminen aiheutti pitkäaikaisia traumoja, jotka aktivoituvat edelleen esimerkiksi kohdatessa entisiä kiusaajia. Vaikka osa kertoi selvinneensä elämässä eteenpäin, kiusaamisen kokemukset ovat jättäneet pysyvän jäljen, joka vaikuttaa esimerkiksi kaverisuhteiden muodostamiseen ja turvallisuuden tunteeseen sosiaalisissa tilanteissa.

Aloin pissaamaan housuuni, aamuisin kärsin pahoinvoinnista, itkin paljon. (Vastaaja 30)

Selvisin, mutten anna anteeksi. En luota kehenkään vielääkään... (Vastaaja 26)

5.1 Toimenpiteet kiusaamistilanteessa

Tässä alaluvussa vastaamme ensimmäiseen tutkimuskysymyksen: Mitä toimenpiteitä koulu sekä opettajat tekivät kiusaamisen vähentämiseksi lapsuudessaan kiusatuksi joutuneiden aikuisten kokemana? Esitämme, miten kiusaaminen tuli ilmi ja kuka sen huomasi ensimmäisenä. Lisäksi avaamme, ketkä kaikki olivat mukana kiusaamistilanteen selvittelyssä sekä millaisia toimenpiteitä koulun puolelta tehtiin asian ratkaisemiseksi (Kaavio 4). Tavoitteena on jäsentää aineistosta nousseet toimenpiteet kokonaiskuvaksi siitä, millä keinoilla kiusaamiseen puututtiin ja missä laajuudessa.

Suurimassa osassa vastauksia kiusaaminen tuli esiin joko kiusatun itse kertomana aikuiselle tai tilanteessa, jossa opettaja havaitsi kiusaamisen. Joissain tapauksissa kiusaaminen nousi esiin vanhemman tai kaverin huomattessa tilanteen. Kiusaamista selviteltiin erilaisin kokoonpanoin ja yleisemmin paikalla oli opettaja, kiusaaja ja kiusattu. Lisäksi esiin nousivat vanhemmat, kaverit sekä muu koulunhenkilökunta, kuten rehtori ja kuraattori. Suurin osa vastaajista ilmoitti, että koulussa ei ollut tai ei muista olleen käytössä mitään kiusaamisen vastaista ohjelmaa. Vain seitsemässä vastauksessa tuli esiin jokin kiusaamisen vastainen ohjelma, näistä kuudessa oli KiVa Koulu -ohjelma ja yhdessä jokin muu.

Monissa vastauksissa kuvattiin, että kiusaamiseen puututtiin keskustelujen ja puhuttelujen avulla. Usein kyse oli yksittäisistä tilanteista, joissa opettaja puhui kiusaajalle tai kiusatulle. Osassa tapauksissa keskustelut toistuivat useamman kerran. Yksi vastaajista kertoi, opettajan laajentaneen tietoa kiusaamisesta koulun sisällä ja kertoneen siitä muille opettajille. Muutamissa vastauksissa tuli ilmi, että kiusaamiseen puuttuminen johti ohjaukseen kuraattorille.

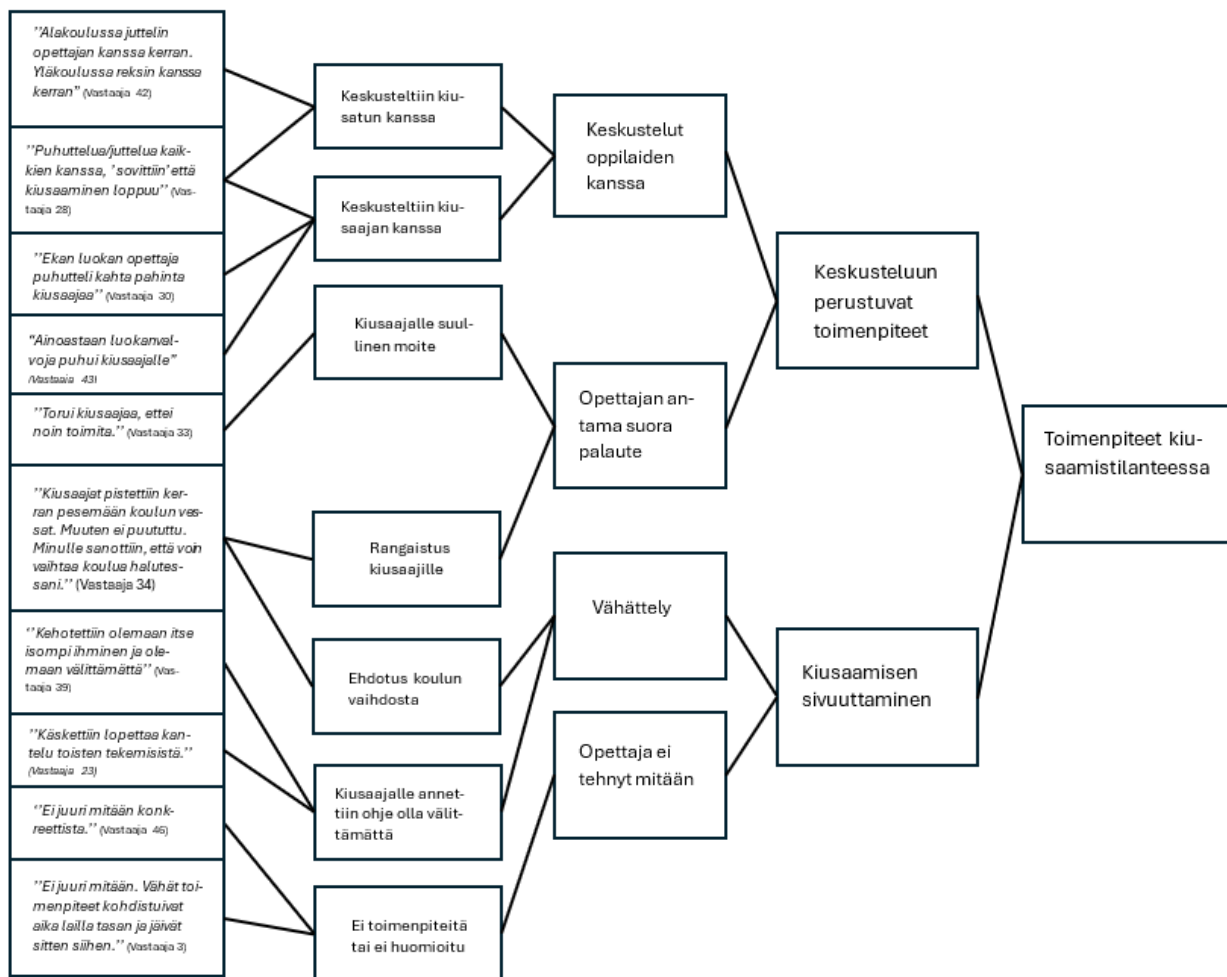
Useat vastaajat kokivat, että kiusaamiseen ei puututtu riittävällä vakavuudella. Vastaajat jakoivat kokemuksiaan, joissa kiusatun huoli sivuutettiin. Joissain tapauksissa opettajien kommentit, kuten ”rakkaudesta se hevonenkin potkii”, koettiin loukkaavina tai vähättelevinä. Osassa tapauksissa koulu toteutti konkreettisia toimenpiteitä, kuten rangaistuksia tai turvallisuuden lisäämistä. Fyysisiä ja kurinpidollisia toimia kuvasi esimerkiksi se, kun kiusaajat laitettiin pesemään vessat, kiusaaja erotettiin koulusta tai kun rehtori otti kiusaajaa niskavilloista kiinni. Lisäksi yksittäiset opettajat saattoivat toimia kiusatun tukena ja huolehtia siitä, että kiusattu pääsee lähtemään turvallisesti kotiin tai välitunnille. Muutamissa tilanteissa tapauksissa kiusatulle tarjottiin mahdollisuutta vaihtaa koulua, vaikka tämä ei ollut toivottu ratkaisu kiusatun näkökulmasta.

Myöskään kiusaamisen vastaisen ohjelman olemassaolo ei tarkoittanut sen mukaista toimintaa. Kouluissa, joissa oli jokin kiusaamisen vastainen ohjelma, kiusaamiseen puuttuminen oli vastaajien mukaan hyvin puutteellista. Toimenpiteet rajoittuivat esimerkiksi puhutteluihin, kehotuksiin olla välittämättä, ehdotuksiin koulun vaihtamisesta tai kiusaajien kertaluonteisiin rangaistuksiin. Joissakin vastauksista ilmeni myös kiusaamisen vähättelyä tai sen käsittelyä kostautui myöhempänä kiusaamisena. Yksikään vastaajista ei kokenut, että kiusaaminen olisi loppunut ohjelman avulla, vaan päinvastoin, kiusaaminen jatkui sen jälkeen, kun se tuli ilmi.

Joskus joku opettaja sanoi, että älä välitä tai älä itke. (Vastaaja 30)

Puhuttelivat kiusaajia useampaan kertaan, ohjasivat minua välttelemään/pysymään kauempana tai olematta välittämättä. (Vastaaja 22)

Vaikka osa vastaajista kuvasi erilaisia keskusteluun, oppilashuoltoon tai kurinpidollisiin liittyviä toimenpiteitä, merkittävä osa kuitenkin koki, ettei kiusaamiseen puututtu lainkaan. 30 % kertoi, että koulussa ei tehty mitään konkreettisia toimenpiteitä kiusaamisen tullessa ilmi.

Kaavio 4 Toimenpiteet kiusaamistilanteessa

Tämän alaluvun perusteella kiusaamisen vastaisia ohjelmia oli harvoin käytössä, eikä niiden olemassaoloina aina näkynyt ohjelman mukaisena toimintana. Kiusaamiseen puuttuminen painottui pääosin yksittäisiin keskusteluihin ja puhutteluihin, joita täydennettiin joissakin tapauksissa ohjauksella kuraattorille tai kurinpidollisilla toimilla. Vaikka joissakin tapauksissa tehtiin konkreettisia turvallisuutta lisääviä toimia, merkittävä osa vastaajista koki, ettei kiusaamiseen puututtu lainkaan, tai että puuttuminen rajoittui kehotuksiin olla välittämättä tai yksittäisiin rangaistuksiin. Kokonaisuutena toimenpiteiden kirjo näyttäytyi hajanaisena, eikä järjestelmällistä, seurantaan kytkeytyvää käytäntöä useinkaan ollut.

5.2 Kokemukset kiusaamiseen puuttumisesta

Avaamme tässä alaluvussa vastaukset toiseen tutkimuskysymykseen: *Miten lapsuudessaan kiusatuksi joutuneet aikuiset kokivat kiusaamisen vähentämiseksi tehdyt toimenpiteet?*

Avaamme vastaajien kokemuksia siitä, miten he kokivat kiusaamisen vähentämiseksi tehdyt

toimenpiteet ja millaisia seurauksia niillä oli (Kaavio 5). Tarkastelemme, millaisina he näkivät koulun ja muiden aikuisten toimenpiteet sekä sen, hyödyttikö tai pahensiko nämä tilannetta vai oliko toimenpiteillä mitään merkitystä. Lisäksi tuomme esiin myös kyselystä nousseita vastauksia kiusaamistilanteen seuraamisesta ja jatkotoimenpiteistä. Tarkastelu osoittaa, missä määrin puuttuminen koettiin hyödyllisenä, neutraalina tai tilannetta pahentavana.

Jaottelimme kiusaamiseen puuttumiseen liittyvät kokemukset saatujen vastausten perusteella seuraaviin kategorioihin: kokemukset, joissa tehdyt toimenpiteet eivät auttaneet; kokemukset, joissa toimenpiteiden jälkeen kiusaaminen jatkui tai paheni; kokemukset, joissa toimenpiteiden jälkeen kiusaaminen muutti muotoaan; kokemukset, joissa toimenpiteiden jälkeen tilanne parani; sekä kokemukset, jotka liittyivät negatiivisiin tunteisiin ja pettymykseen.

Suurin osa vastaajista koki, ettei tehdyillä toimenpiteillä ollut mitään vaikutusta. Ne koettiin turhina, riittämättöminä ja hyödyttöminä. Puuttumisen jälkeen kiusaamistilanne pysyi ennallaan eikä muuttunut mitenkään. Myös erilaiset emotionaaliset kokemukset ja reaktiot nousivat vastauksista suurelta osin esille. Vastaajat kokivat, että heitä ei otettu tosissaan ja ketään ei kiinnostanut. Tuntui, että vika kiusatuksi joutumiseen johtui heistä itsestään, kun he eivät saaneet kaipaamaansa turvaa aikuiselta. Tehdyt toimenpiteet koettiin myös esimerkiksi nöyryyttävinä, vaivaannuttavina, noloina, ahdistavina ja epäreiluina. Yksi vastaajista koki ristiriitaiseksi sen, että kiusaamisesta ohjataan aina kertomaan aikuiselle, mutta kertoessaan kiusaamisesta opettajilla ei ole tarpeeksi toimivia keinoja puuttumiseen, jolloin kiusaaminen jatkui tai jopa paheni.

Ei niistä keskusteluista ollut mitään apua. (Vastaaja 36)

Kerta kaikkiaan kammottava kokemus! Kaiken sen väkivallan lisäksi vielä tuollainen tilaisuus. (Vastaaja 32)

Koin olevani näkymätön ja tarpeeton. (Vastaaja 24)

Vastaajien kertomuksista ilmeni, että kiusaamiseen puuttuminen ei ainoastaan ollut tehotonta, vaan jossain tapauksissa se pahensi tilannetta. Kiusaaminen saattoi jatkua entistä rajumpana, ja sen luonne muuttui henkisesti julmemmaksi. Puuttumisen seurauksena kiusaaminen saattoi hetkellisesti vähentyä, mutta palasi pian entistä voimakkaampana. Yksi vastaus kuvasi, kuinka kiusaajat esittivät opettajan edessä kohteliasta, kunnes jatkoivat kiusaamista entiseen tapaan. Vaikka monissa vastauksissa puuttuminen ei johtanut toivottuun lopputulokseen, osa

kiusatuista koki tilanteen parantuneen ainakin jossain määrin. Joissakin tapauksissa kiusaaminen väheni tai loppui kokonaan. Myös emotionaalinen tuki nousi esiin vastaajan kuvatessa, kuinka hän koki tullessa nähdyksi, kun aikuinen huomasi kiusaamistilanteen ja puuttui siihen.

Vaikka toimenpiteet eivät aina poistaneet kiusaamista kokonaan, ne saattoivat silti tuoda helpotusta tai lievittää tilanteen vakavuutta. Yksi vastaaja kertoi, että puuttuminen auttoi fyysiseen kiusaamiseen, mutta samalla pahensi henkistä kiusaamista. Toinen vastaaja arvosti opettajan ripeää toimintaa, vaikka kiusaaminen ei täysin loppunut. Yhteensä viisi vastaajaa kertoi tilanteen parantuneen kokonaan tai osittain. Näissä kaikissa tapauksissa yhteinen tekijä oli opettajan suorittama puhuttelu. Yhdessä tilanteessa opettaja täydensi puhuttelua kehittämällä luokan ryhmähenkeä ja ohjaamalla kiusatun Rajaton-nimiseen kiusatuille tarkoitettuun projektiin. Samassa tapauksessa sekä kiusattu että kiusaaja ohjattiin kuraattorille erikseen ja opettaja toteutti säännöllistä seurantaa, mikä poikkesi selvästi muiden vastaajien kokemuksista. Muissa parannusta tuottaneissa tapauksissa seuranta puuttui kokonaan ja yksi vastaaja kuvasi, että kiusaaminen väheni puhuttelun seurauksena, mutta jatkui opettajan vaihduttua.

Niillä ei ollut mitään merkitystä. Saattoivat jopa pahentaa asiaa voimattomuudellaan.

(Vastaaja 3)

...hänen puhuteltuaan kiusaajia, kiusaaminen väheni. (Vastaaja 38)

Kiusaaminen jatkui, jopa paheni kun opettaja yritti keskustella kiusaajien kanssa. (Vastaaja

16)

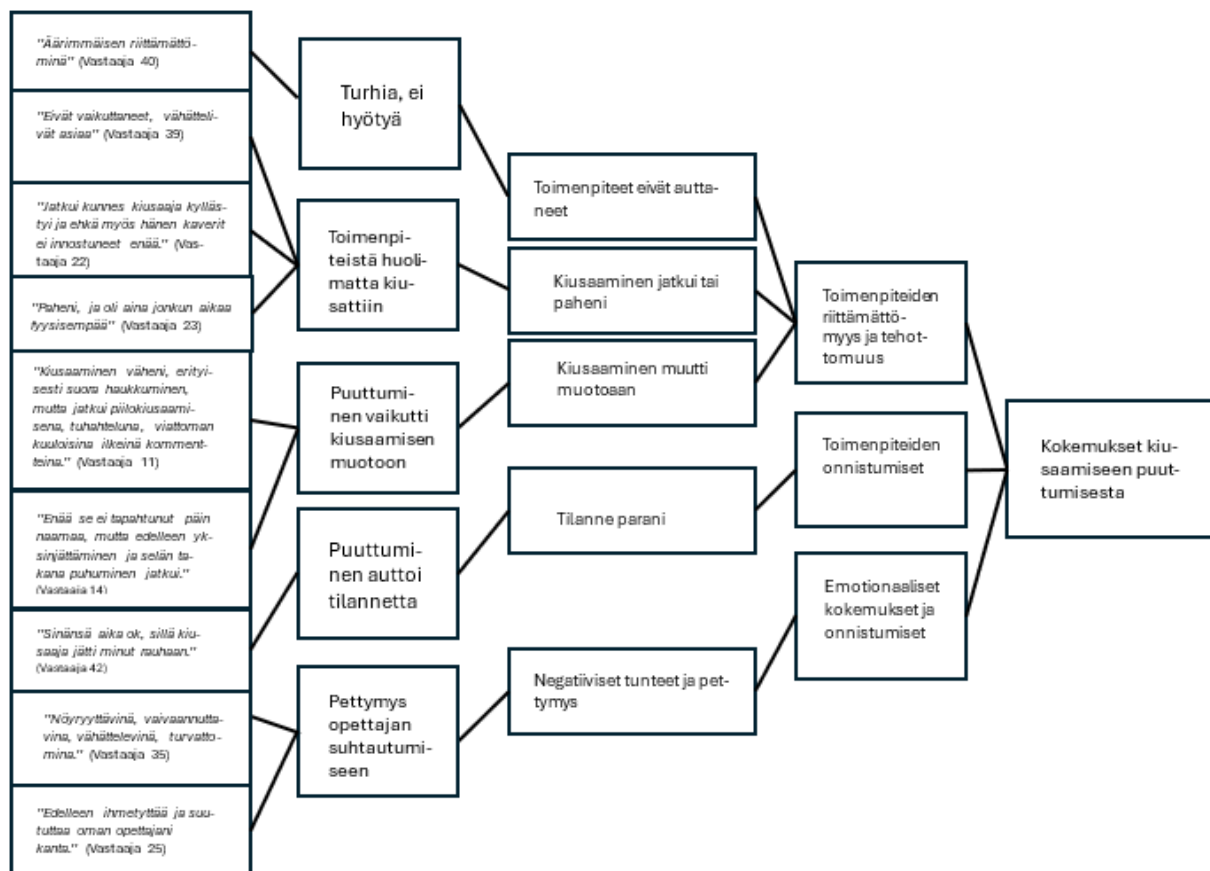
Osa vastaajista koki, että kiusaaminen ei loppunut puuttumisen seurauksena, vaan se siirtyi näkymättömämpiin ja vaikeammin havaittaviin muotoihin. Kiusaaminen tapahtui yhä useammin aikuisten näköpiirin ulkopuolella, esimerkiksi koulumatkoilla tai sosiaalisessa mediassa. Eräs vastaaja kuvasi kiusaajien varoneen kiusaavansa opettajien nähden, mutta kiusasivat aina kun opettajat olivat muualla. Toinen kertoi, että kiusaaminen muutti muotoaan vaikeammin havaittavaksi ja kohdistui enemmän koulun ulkopuoliseen elämään. Vaikka suora haukkuminen saattoi vähentyä, kiusaaminen jatkui hienovaraisempina tekoina, kuten tuhahteluina ja viattoman kuuloisina ilkeinä kommentteina. Lisäksi yksin jättäminen ja selän takana puhuminen jatkuivat, vaikka kasvokkain kiusaaminen vähentyi.

Suurin osa (noin 95 %) vastaajista kertoi, ettei kiusaamistilannetta seurattu mitenkään jatkossa. Vain pari vastaajaa kertoi, että jatkoseurantana oli käynyt juttelemassa opettajan tai kuraattorin kanssa, mutta juurikaan muuta seurantaa ei ollut. Näin ollen myös kiusaamisen jatkuessa yleistä oli, ettei siihen puututtu mitenkään ja saattoi loppua vasta siihen, kun koulu päättyi ja tuli aika vaihtaa koulua. Myös muutama ilmoitti, että koulunvaihto kesken ala- tai yläkoulun auttoi kiusaamiseen. Vaikka varsinaista jatkoseurantaa oli toteutettu vain parilla vastaajalla, nousi muutamalta vastaajalta kyselyssä esiin, että kiusaamisen jatkuessa tilanteisiin palattiin uusilla puhutteluilla. Lisäksi pari vastaajaa kertoi kokeneensa, että he saivat jatkossa tilanteeseen enemmän myötätuntoa opettajalta.

Luokanvalvoja kyseli tilanteesta säännöllisesti... (Vastaaja 11)

Siirryin yläkouluun, jossa sain ystäviä ja kiusaajat taas eivät. (Vastaaja 37)

Äitini järjesti koulunvaihdon. (Vastaaja 32)

Kaavio 5. Kokemukset kiusaamiseen puuttumisesta

Tämän alaluvun tulokset osoittavat, että vastaajien kokemukset kiusaamiseen puuttumisesta olivat pääosin kielteisiä. Suurin osa koki, ettei tehdyillä toimenpiteillä ollut vaikutusta, ja monien mukaan puuttuminen oli joko riittämätöntä, tilannetta pahentavaa tai johti kiusaamisen siirtymiseen näkymättömämpiin muotoihin. Vaikka osa vastaajista raportoi yksittäisistä onnistumisista tai hetkellisestä helpotuksesta, nämä olivat selkeästi vähemmistössä. Jatkoseurannan puute nousi esiin lähes kaikissa vastauksissa, ja sen koettiin mahdollistaneen kiusaamisen jatkumisen tai uusiutumisen. Kokonaisuutena tulokset kuvaavat puuttumisen sirpaleisuutta ja epäjohdonmukaisuutta sekä sitä, että tuen ja seurannan rakenteet eivät useimmissa tapauksissa olleet riittäviä turvaamaan kiusatun hyvinvointia tai lopettamaan kiusaamista pysyvästi.

5.3 Toivotut toimintatavat kiusaamistilanteissa

Lopuksi vastaamme kolmanteen tutkimuskysymykseen: *Miten lapsuudessaan kiusatuksi joutuneiden aikuisten mielestä kiusaamistilanne olisi pitänyt hoitaa?* Kuvaamme vastaajien omia kokemuksia ja näkökulmia siitä, millaisia odotuksia ja ratkaisuja he olisivat toivoneet opettajalta tai muilta aikuisilta omissa kiusaamistilanteissaan (Kaavio 6). Tavoitteenamme on saada kokonaiskuva siitä, miten koulun ja opettajien toiminta olisi voinut olla tehokkaampaa ja millaiset toimintatavat olisivat voineet auttaa ja estää kiusaamisen jatkumisen.

Merkittävä osa vastaajista koki, että koulun ja opettajien olisi tullut puuttua kiusaamiseen huomattavasti jämäkämmin ja määrätietoisemmin. Monet vastaajat ilmaisivat pettymyksen siitä, ettei kiusaamiseen puututtu lainkaan tai että puuttuminen oli hyvin pinnallista ja tehotonta. Vastaajat toivoivat, että kiusaajat olisi saatettu vastuuseen teoistaan ja että tilanteisiin olisi reagoitu nopeasti ja näkyvästi. Moni koki, että kiusaamiseen suhtauduttiin liian kevyesti ja vähäteltiin, vaikka kyseessä oli toistuva ja vakava ongelma. Toivottiin, että opettajat olisivat ottaneet tilanteet vakavasti heti alkuvaiheessa ja osoittaneet selkeästi, ettei kiusaamista hyväksytä missään muodossa. Myös vanhempien aktiivisempaa roolia ja yhteistyötä koulun kanssa pidettiin tärkeänä. Useissa vastauksissa toivottiin, että joku koulun aikuinen olisi ylipäättään ottanut tilanteen vakavasti ja osoittanut halua toimia kiusatun tueksi. Pelkkä tieto siitä, että aikuinen olisi nähnyt, kuullut ja yrittänyt tehdä jotakin, olisi ollut merkityksellistä. Vastaajat kokivat jääneensä yksin tilanteessa, jossa aikuiset joko sulkiivat silmänsä tai eivät reagoineet, vaikka kiusaaminen tapahtui heidän silmiensä edessä.

Olisin antanut kaikkeni, että asia olisi otettu tosissaan ja edes yritetty saada loppumaan.

(Vastaaja 46)

Opettajien tulisi avata silmät ja puuttua rohkeammin, sillä samanlaista toimintaa on edelleen omien lasten koulutaipaleella kuulunut ja näkynyt. (Vastaaja 33)

Vastauksista nousi esiin myös kovempia konkreettisia toimenpide-ehdotuksia, joita olivat esimerkiksi jälki-istunnot, rikosilmoituksen tekeminen, kiusaajan siirtäminen toiseen kouluun sekä poliisin läsnäolo vakavimmissa tilanteissa. Muutamassa vastauksessa toivottiin ennaltaehkäiseviä toimia, kuten välituntivalvonnan tehostaminen, ryhmäytymiseen panostaminen, turvallisuuden tunteen parantaminen sekä tietoisuuden lisääminen kiusaamisen seurauksista.

Useat vastaajat toivoivat, että kiusaamiseen olisi puututtu konkreettisin seuraamuksin. Erityisesti toivottiin, että kiusaajat olisi erotettu kiusatusta joko siirtämällä heidät toiseen luokkaan tai jopa toiseen kouluun. Tällaiset toimenpiteet nähtiin keinona palauttaa kiusatulle rauha ja turvallisuuden tunne koulupäiviin. Yksi vastaajista koki, että kiusaajien toimintaan olisi pitänyt puuttua siten, että siitä olisi seurannut merkintä kiusaajan päättötodistukseen. Myös rikosoikeudellisten toimien, kuten poliisin mukaan ottaminen koettiin tärkeänä kiusaamisen loppumisen kannalta. Lisäksi esiin nousi toiveita siitä, että kiusaajien ryhmädynamiikkaa olisi aktiivisesti hajotettu esimerkiksi ryhmä- ja parityöskentelyssä, jotta kiusaamista ylläpitävien klikkien muodostumiset olisi voitu estää.

Siirtää kiusaajat ainakin rinnakkaisluokalle, olisi saanut olla edes tunnit ns. rauhassa.

(Vastaaja 9)

Vastaajat toivat esiin, että kiusaamistilanteissa he olisivat toivoneet, että heidät olisi otettu vakavasti, kuunneltu aidosti ja kohdattu empaattisesti. Useat vastaajista kokivat, etteivät saaneet tukea ja heidän kokemuksiaan vähäteltiin. Tärkeänä pidettiin, että koulun aikuiset olisivat osoittaneet olevansa kiusatun puolella. Vastaajat kaipasivat turvallista koulupäivää, jossa olisi ollut läsnä aikuinen, johon voi luottaa ja joka puolustaa heitä. Tuen puute heikensi luottamusta koulun henkilöstöön ja lisäsi kokemusta yksin jäämisestä. Lisäksi esiin nousi ryhmäytymisen vahvistamisesta ja sosiaalisen ilmapiirin parantamisesta. Yksi vastaaja nosti tärkeäksi kiusaajan toiminnan taustojen ymmärtämisen ja sitä kautta kiusaajan auttamisen ja tukemisen.

...jossa oikeasti olisi ollut olo, että läsnä on turvallinen aikuinen, joka välittää ja puolustaa minua. (Vastaaja 16)

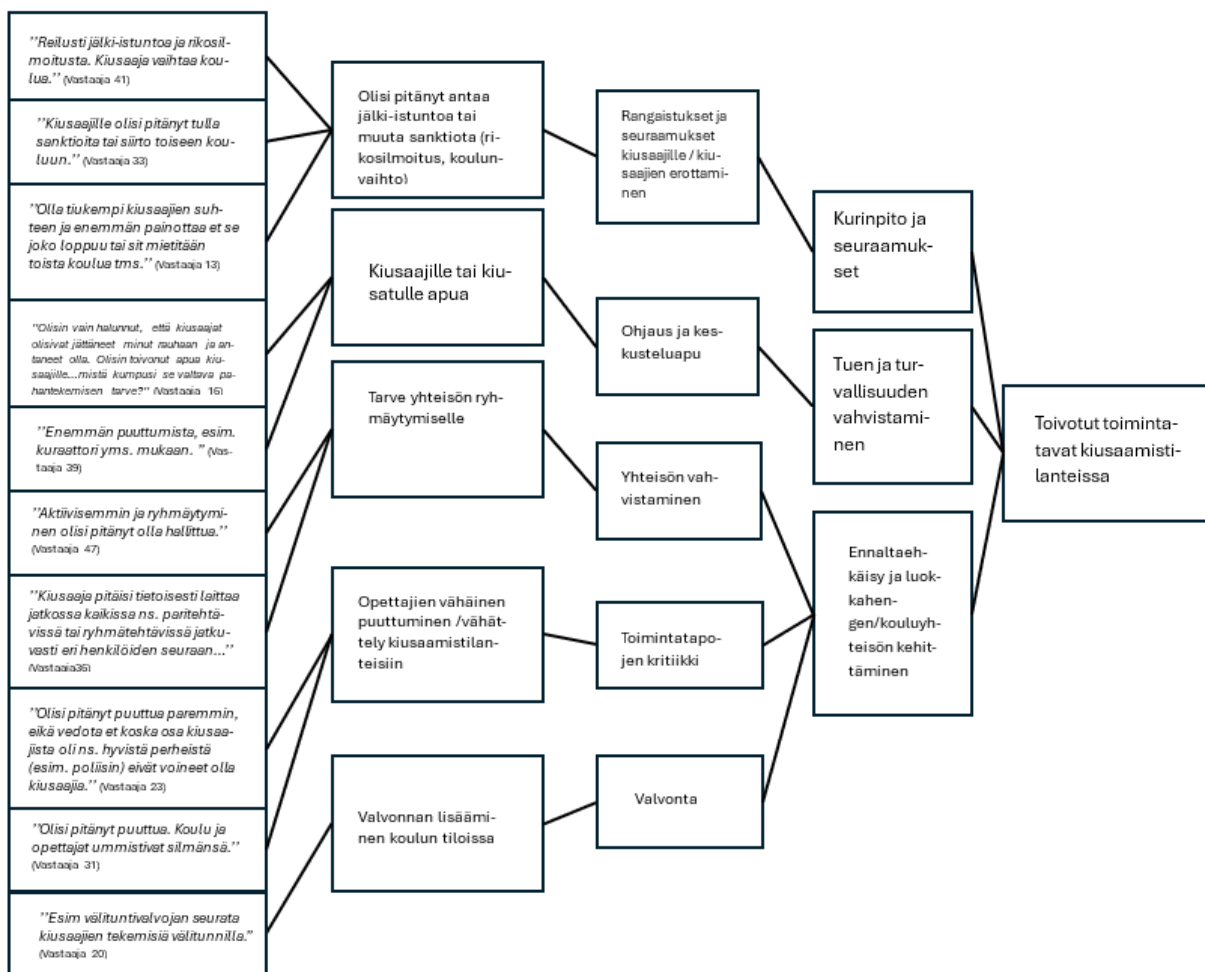
Mielestäni koulussa vähäteltiin kiusaamista. Opettaja esim. kertoi, että koulussamme ei ole kiusaamista. (Vastaaja 43)

Monet vastaajat toivoivat, että kiusaamistilanteisiin olisi puututtu ottamalla mukaan myös kiusaajien huoltajat. Myös kiusattujen vanhempien mukana olo nähtiin voivan vaikuttaa kiusaajien käytökseen ja lisäävän painetta muutokseen. Lisäksi esiin nousi toiveita siitä, että kiusatulla olisi ollut mahdollisuus puhua tilanteesta ulkopuoliselle aikuiselle, kuten kuraattorille tai muulle tukihenkilölle, joka ei ollut osa koulun henkilökuntaa.

Kiusaajien koteihin olisi pitänyt ilmoittaa. Näin ei tehty. Se on mielestäni suurin virhe. (Vastaaja 49)

Vastaajien näkemykset kiusaamistilanteiden selvittämisestä yhteisten puhuttelujen avulla jakautuivat. Osa toivoi, että kiusaaja ja kiusattu olisi otettu mukaan yhteiseen keskusteluun, jossa tilanne olisi käsitelty kaikkien osapuolten kanssa. Toisaalta osa vastaajista koki yhteiset puhuttelut kiusaajan kanssa ahdistavina, jopa pelottavina. Erityisesti tilanteet, joissa kiusattu asetettiin vastakkain kiusaajan kanssa ilman riittävää tukea, koettiin epäreiluksi ja turvattomaksi. Pelkona oli, että kiusattu ei osaa puolustaa itseään ja että kiusaaminen pahenisi entisestään, jos kiusaaja kokisi kiusatun paljastaneen tilanteen. Toiveena oli, että yhteisiä keskusteluja ei järjestettäisi ilman kiusatun suostumusta.

En olisi halunnut istua minkään saman pöydän ääressä keskustelemassa ja selvittämässä. ...Pelkäsin, että kiusaaminen vielä pahenee, jos joudutaan johonkin yhteiseen palaveriin. (Vastaaja 18)

Kaavio 6. Toivotut toimintatavat kiusaamistilanteissa

Vastaajien toiveet kiusaamistilanteiden hoitamiseksi painoutuivat jämökkään, näkyvään ja viivytyksettömään puuttumiseen, jossa kiusaajat saatetaan selvänaisesta vastuuseen ja jossa seuranta on systemaattista. Samalla korostui tarve turvallisuuden ja tuen vahvistamiseen. Kiusattu haluaa tulla uskotuksi, kuulluksi ja suojatuksi, ja mukaan toivottiin huoltajien tiivistä yhteistyötä. Ennaltaehkäisyn tasolla toivottiin tehostettua valvontaa, ryhmäytymistä ja ilmapiiriin pitkäjänteistä kehittämistä. Yhteiset puhuttelut koettiin osin kaksijakoisina: osa piti niitä hyödyllisinä, mutta monille ne olivat ahdistavia ilman riittävää tukea, minkä vuoksi niiden toivottiin tapahtuvan vain kiusatun suostumuksella. Kokonaisuutena toiveet muodostavat mallin, jossa selkeä vastuunotto, johdonmukaiset seuraamukset, kiusatun suoja ja jatkuva ennaltaehkäisevä työ kytkeytyvät yhteen.

6 Pohdinta

6.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Tutkimuksen taustateorian perusteella kiusaamisen yleisyys on pysynyt merkittävänä siitä huolimatta, että ilmiötä on tutkittu laajasti ja kouluissa on kehitetty erilaisia toimintamalleja. Valtakunnalliset seurantatiedot viittaavat siihen, että Suomessa 2010-luvun laskusuunnan jälkeen viikoittain koettu kiusaaminen on jälleen kasvanut sekä alakoulussa että yläkoulussa (Salmivalli 2024, s. 134; Terveiden ja hyvinvoinninlaitos, 2024a; Terveiden ja hyvinvoinninlaitos, 2024b.) Tätä taustaa vasten tämän tutkimuksen havainto (Kaavio 3), jonka mukaan 70 % vastaajista raportoi kiusaamisen tapahtuneen sekä ala- että yläkoulussa, osoittaa kiusaamiskokemusten jatkuvuutta yli nivelvaiheen ja tukee käsitystä, että ilmiö ei rajaudu yhden kouluasteen sisälle. Samalla tulos asettaa painoa sellaisille koulun toimintakäytännöille, jotka eivät keskity vain yksittäiseen vaiheeseen tai lyhytaikaiseen puuttumiseen, vaan rakentavat katkeamatonta tukea alakoulusta yläkouluun.

Tutkimuksen taustateorian mukaan koulukiusaaminen on monimuotoinen ilmiö, joka voi ilmetä fyysisenä, psyykkisenä tai sosiaalisena väkivaltana. Näitä muotoja yhdistää usein vallan epätasapaino kiusaajan ja kiusatun välillä, mikä tekee kiusatusta puolustuskyvyttömän (Hamarus, 2008; Salmivalli, 2010). Tämä teoreettinen näkemys sai vahvistusta myös kyselytutkimuksen tuloksista, joissa vastaajat kuvasivat kiusaamisen ilmenneen useimmiten juuri henkisenä väkivaltana, kuten haukkumisena, nöyryyttämisenä ja uhkailuna, mutta myös fyysisenä ja sosiaalisena syrjintänä.

Erityisen mielenkiintoista oli, että jokaisessa vastauksessa mainittiin henkinen kiusaaminen, mikä korostaa sen yleisyyttä ja toisaalta myös vaikeutta havaita ja puuttua siihen. Tämä tukee taustateoriassa esiin tuotua näkemystä siitä, että psyykkinen kiusaaminen on usein sanatonta ja tapahtuu ilmeillä, eleillä tai sanallisesti tavalla, jota on vaikea todentaa. (Höistad, 2003; Hamarus, 2008). Vastaajien kuvaukset silmien pyörittelystä, huokailusta ja nimittelystä konkretisoivat tämän näkymättömyyden ja sen aiheuttaman haasteen kiusaamisen tunnistamisessa. Tämä herättää kysymyksen, onko opettajilla riittävästi keinoja tunnistaa ja käsitellä tällaista kiusaamista.

Fyysinen kiusaaminen, vaikka sitä esiintyi vähemmän kuin henkistä, oli usein vakavaa ja jätti näkyviä jälkiä. Vastaajat kuvasivat tilanteita, joissa heitä oli lyöty, potkittu ja uhkailtu väkivallalla. Tämä tukee teoriaa siitä, että fyysinen kiusaaminen on helpommin havaittavissa,

mutta ei välttämättä yleisempää (Höistad, 2003; Hamarus, 2008). Sosiaalinen kiusaaminen puolestaan ilmeni ulkopuolelle jättämisenä ja mustamaalaamisena, mikä on linjassa teoreettisen käsityksen kanssa siitä, että sosiaalinen kiusaaminen vaikuttaa kiusatun vuorovaikutussuhteisiin ja voi jäädä huomaamatta (Holmberg-Kalenius, 2008).

Mielenkiintoinen havainto oli myös se, että osa vastaajista kuvasi tavaroiden viemistä, rikkomista ja piilottamista, mikä ei mahdu selkeästi perinteisiin kiusaamisen muotoihin. Tässä tutkimuksessa tämä nähtiin omana kategorianaan, vaikka se voidaan tulkita myös psyykkiseksi tai sosiaalisesti kiusaamiseksi riippuen teon tarkoituksesta. Omasta näkökulmastamme tämä osoittaa, kuinka monimuotoista kiusaaminen voi olla ja herättää ajatuksen siitä, pitäisikö kiusaamisen määritelmiä päivittää vastaamaan paremmin myös tällaista ilmiötä.

Tutkimuksemme osallistuneista vastaajista vain yksi mainitsi kokeneensa myös digitaalista kiusaamista. Tämä havainto tukee taustateoriassa esiin tuotua näkemystä siitä, että digitaalinen kiusaaminen on ilmiönä perinteistä kiusaamista harvinaisempaa. (Salmivalli, 2024.) On kuitenkin huomioitava, että suuri osa vastaajista oli 31–40-vuotiaita henkilöitä (Kaavio 2), joiden peruskouluajan arjessa digitaaliset ympäristöt eivät ole vielä olleet yhtä keskeisessä roolissa kuin nykyään. Tämä saattaa osaltaan selittää digitaalisen kiusaamisen puuttumisen vastaajien kokemuksista ja korostaa tarvetta tarkastella ilmiötä myös nuoremman ikäryhmän näkökulmasta.

Tutkimustulokset osoittavat, että koulukiusaamiseen puuttuminen vaihtelee suuresti koulujen välillä ja monissa tapauksissa toimenpiteet jäävät riittämättömiksi. Vaikka osa vastaajista koki, että kiusaamiseen puututtiin keskustelujen, puhuttelujen tai oppilashuollon kautta, jopa 30 % ilmoitti, ettei koulussa tehty mitään konkreettisia toimenpiteitä kiusaamisen tullessa ilmi. Tämä on huolestuttavaa, sillä taustateorian mukaan opettajan johdonmukainen toiminta ja koulun selkeä toimintakulttuuri ovat keskeisiä kiusaamisen ehkäisyssä ja siihen puuttumisessa (Cantell, 2010, s. 132–134; Salmivalli, 2024, s. 205). Kokemukset siitä, että koulu tai opettaja ei tehnyt mitään konkreettisia toimia, viittaa siihen, että koululla tai opettajalla ei ollut joko aikaa, osaamista, rakenteita tai henkilöstöresursseja reagoida tilanteisiin. Aiemmistä tutkimustuloksista nousee esiin myös huoltajien rooli. Vaikka yhteistyö kodin ja koulun välillä voi tukea kiusaamisen selvittelyä, vastuu toimenpiteistä kuuluu ensisijaisesti koululle. Vastaajien kertomuksissa näkyi, että koulun toimet olivat usein yksittäisiä ja reaktiivisia, eivätkä perustuneet suunnitelmalliseen yhteistyöhön kodin kanssa.

Vastaajien kokemukset osoittivat myös, että kiusaamiseen puuttuminen ei aina ollut vakavaa tai oppilasta kunnioittavaa. Esimerkiksi vähättelevät kommentit opettajilta tai kiusatun ohjaaminen välttelyyn voivat heikentää oppilaan luottamusta koulun kykyyn suojella häntä. Tämä on ristiriidassa sen kanssa, miten tutkimukset korostavat sitä, että kiusaaja lopettaa sitä todennäköisemmin kiusaamisen mitä vahvemmin kiusaaja kokee aikuisen vastustavan kiusaamista (Johander, 2024, s. 40–43). Kun opettaja ei osoita selkeää ja johdonmukaista vastustusta kiusaamista kohtaan, vaan esimerkiksi hyssyttelee tilannetta tai vähättelee kiusatun kokemusta, se ei ainoastaan jätä kiusattua ilman tukea, vaan myös vahvistaa kiusaajan käsitystä siitä, että hänen toimintansa hyväksytään.

Taustatutkimukset osoittavat Kiva Koulu -ohjelman olevan vaikuttava erityisesti alakoulussa. Ohjelma ei ainoastaan vähennä kiusaamista, vaan myös muuttaa luokan sosiaalisia normeja ja lisää oppilaiden halukkuutta puuttua kiusaamiseen (Saarento, 2015, s. 34). Tämä korostaa ennaltaehkäisevien ja systemaattisten toimintamallien merkitystä, joita ei monien vastaajien kouluissa ollut käytössä tai muistettu olleen. Vain seitsemän vastaajaa kertoi, että heidän koulussaan oli käytössä jokin kiusaamisen vastainen ohjelma, ja näistä kuusi mainitsi KiVa Koulu -ohjelman. Silti kaikkien näiden vastaajien mukaan kiusaamiseen puuttuminen oli hyvin puutteellista ja toimenpiteet rajoittuivat esimerkiksi kehotuksiin olla välittämättä tai ehdotukseen koulun vaihtamisesta, jotka eivät vastaa KiVa Koulu -ohjelman mallin mukaisia toimintatapoja. Nämä piirteet ovat tyypillisiä tilanteissa, joissa ammattilaisten aikaa, osaamista ja rakenteellista tukea ei ole varattu riittävästi vakiinnuttamaan ennaltaehkäisevää ja pitkäjänteistä toimintakulttuuria. Jos koulut ottavat ohjelman käyttöön vain nimellisesti tai ilman riittävästi koulutusta ja seurantaa, sen vaikutukset jäävät vähäisiksi. Tulokset tukevat aiempaa havaintoa siitä, että pelkkä ohjelman olemassaolo ei riitä, vaan ratkaisevaa on sen käytännön toteutus ja opettajien sitoutuminen (Salmivalli, 2024, s. 205).

Lisäksi tutkimustulokset tukevat aiempia havaintoja siitä, että kiusaamiseen puuttuminen ei aina johda tilanteen paranemiseen. Johanderin (2024, s. 39–41) mukaan oppilaiden omat asenteet ja empatiakyky vaikuttavat siihen, kuinka tehokkaasti puuttuminen toimii. Tämä näkyi myös vastaajien kokemuksissa, joissa kiusaaminen jatkui toimenpiteistä huolimatta. Koulun vaihtaminen nousi esiin joissain vastauksissa keinona ratkaista kiusaaminen, mutta tutkimukset osoittavat, että tämä ei aina ole toimiva ratkaisu. Vaikka alakoululaiset voivat hyötyä koulun vaihdosta, yläkoulussa vaikutus on heikompi ja uusi koulu voi jopa lisätä kiusaamisen riskiä, erityisesti jos oppilaille ei ole ystäviä uudessa luokassa (Tenhunen ym., 2024a, s. 4; Tenhunen ym., 2024b)

Tutkimustulokset osoittavat, että kiusattujen kokemukset kiusaamiseen puuttumisesta ovat usein ristiriitaisia ja monilta osin linjassa aiemman tutkimustiedon kanssa. Suurin osa vastaajista koki, ettei tehdyillä toimenpiteillä ollut vaikutusta, mikä tukee Johanderin (s. 39–41) havaintoja siitä, että puuttumisen onnistuminen riippuu opettajan johdonmukaisuudesta ja kiusaajien omista asenteista. Kun kiusaaja ei koe ympäristön tuomitsevan kiusaamista, toimenpiteet jäävät tehottomiksi. Tämä näkyi vastaajien kertomuksissa, joissa kiusaaminen jatkui tai paheni puuttumisen jälkeen ja jopa muuttui hienovaraisemmaksi ja vaikeammin havaittavaksi. Hensums ym. (2023) varoittavat, että tietyt interventiot voivat aiheuttaa haitallisia vaikutuksia, esimerkiksi ilmiö, jossa vahvistetaan kiusaajan valta-asemaa, joka tuli esiin myös tässä tutkimuksessa, kun kiusaajat esittivät opettajan edessä kohteliasta mutta jatkoivat kiusaamista salassa.

Toisaalta osa vastaajista koki tilanteen parantuneen, mikä tukee Salmivallin (2024, s.205) näkemystä siitä, että opettajan aktiivinen ja näkyvä kiusaamisen vastainen asenne voi vähentää kiusaamista. Vastaajien kertomukset emotionaalisesta tuesta ja nähdyksi tulemisesta korostavat, että pelkkä kiusaamisen lopettaminen ei ole ainoa tavoite, vaan myös kiusatun kokemus turvallisuudesta ja arvostuksesta on keskeinen. Tämä on linjassa teorian kanssa, jonka mukaan kiusaamisen ehkäisy rakentuu sekä rakenteellisista toimintamalleista että oppilaiden yksilöllisistä ominaisuuksista (Johander, 2024, s. 40–43).

Huolestuttavaa on, että jatkoseuranta oli lähes olematonta, vaikka tutkimukset korostavat systemaattisen seurannan merkitystä kiusaamisen katkaisemisessa. Vastaajien kokemukset kertovat reaktiivisista ja yksittäisistä toimista, mikä on ristiriidassa meta-analyysien (Gaffney ym., 2019) ja KiVa Koulu -ohjelman periaatteiden kanssa, joissa painotetaan suunnitelmallisuutta ja pitkäjänteisyyttä. Tämän tutkimuksen tulokset vahvistavat käsitystä siitä, että tehokas puuttuminen edellyttää kokonaisvaltaista toimintakulttuuria, jossa kiusaamisen vastaiset normit ovat selkeitä ja aikuiset toimivat johdonmukaisesti sekä varmistavat aktiivisesti että kiusaaminen ei jatku.

Kyselyn tulokset paljastavat myös merkittävän kuilun kiusattujen odotusten ja koulujen toteuttamien toimenpiteiden välillä. Vastaajat toivoivat ennen kaikkea jämäkkää, nopeaa ja näkyvää puuttumista kiusaamiseen sekä konkreettisia seuraamuksia kiusaajille. Kun kiusaamiseen ei puututa tai puuttuminen jää pinnalliseksi, kiusatun luottamus koulun kykyyn suojella häntä heikkenee, mikä näkyi vastaajien kertomuksissa voimakkaana pettymyksenä ja kokemuksena yksin jäämisestä. Tämä on huolestuttavaa, sillä aiempi tutkimus osoittaa, että

kiusaamisen pitkittyminen voi aiheuttaa vakavia ja pitkäkestoisia psykologisia seurauksia, kuten masennusta, ahdistusta ja heikkoa itsetuntoa, jotka voivat jatkua aikuisuuteen asti. (Harjunkoski & Harjunkoski, 1994, s.18; Skarp, 2023, s. 270–271)

Vastaajien toiveet eivät rajoittuneet pelkkään kiusaamisen lopettamiseen, vaan ne korostivat myös emotionaalisen tuen merkitystä. Useat kiusatut kaipasivat turvallista aikuista, joka kuuntelee, puolustaa ja osoittaa välittämistä. Tämä havainto tukee teoreettista näkemystä siitä, että kiusaamisen ehkäisy ei ole vain rakenteellisten mallien toteuttamista, vaan myös kiusatun kokemuksen vahvistamista ja psykologisen turvallisuuden luomista (Mäntylä ym., 2023, s. 73–76). Kun kiusattu kokee olevansa arvostettu ja turvassa, se voi lieventää kiusaamisen aiheuttamia haittoja, vaikka tilanne ei ratkeaisi heti.

Monet vastaajat ehdottivat myös rakenteellisia ratkaisuja, kuten ryhmädynamiikan hajottamista, välituntivalvonnan tehostamista ja vanhempien aktiivista mukaan ottamista. Nämä toiveet ovat yhteneväisiä tutkimusten kanssa, jotka korostavat ennaltaehkäisevien ja systemaattisten toimintamallien merkitystä. (Rumpu ym., 2023). Samalla esiin nousseet vaatimukset kiusaajan siirtämisestä tai erottamisesta kertovat kiusatun tarpeesta turvata oma koulupäivä, vaikka teorian mukaan kiusaajan erottaminen on viimeinen keino ja siihen liittyy juridisia ja pedagogisia haasteita (Laitinen ym., 2020, s.18–19).

6.2 Yhteenveto tutkimuksesta

Yhteenvetona voidaan todeta, että tämän tutkimuksen perusteella kiusaamiseen puuttumisen vaikuttavuus ei synny yksittäisistä toimista vaan systemaattisesta, seurannalla varmistetusta ja koulun rakenteisiin juurrutetusta toimintakulttuurista. Tulokset osoittavat, että ilman pitkäjänteistä seurantaa ja aikuisten johdonmukaista sitoutumista kiusaamisen vastaisiin periaatteisiin toimenpiteet jäävät helposti tehottomiksi. Samalla tutkimus korostaa, että vaikuttavan kiusaamisen vastaisen työn keskiössä tulee olla kiusatun oppilaan kokemus turvallisuudesta, kuulluksi tulemisesta ja aikuisen tuesta. Näiden tekijöiden huomioiminen on keskeistä paitsi kiusaamisen katkaisemisessa myös sen haitallisten ja pitkäkestoisten vaikutusten ehkäisyssä.

On tärkeää huomioida, että kyselyyn osallistuneiden kokemukset sijoittuvat 11–57 vuoden taakse, joten niiden perusteella ei voida tehdä suoria johtopäätöksiä siitä, miten koulut nykyään toteuttavat kiusaamisen vastaisia toimintamalleja. Silti tulokset antavat arvokasta tietoa siitä, millaisia puutteita ja haasteita kiusaamiseen puuttumisessa on ollut, ja herättävät

kysymyksen, onko tilanne muuttunut riittävästi. Viimeisimmät Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kouluterveyskyselyt viittaavat siihen, että kiusaaminen on edelleen merkittävä ongelma. Lukujen mukaan jokaisella luokalla on edelleen vähintään yksi systemaattisesti kiusattu oppilas, mikä kertoo, ettei nykyiset toimintamallit tai toimet, joita koulussa tehdään, ole riittävän tehokkaita.

Tulokset nostavat esiin kaksi keskeistä haastetta: ensinnäkin koulujen toimintakulttuurin ja resurssien riittämättömyyden, ja toiseksi sen, että kiusaamisen ehkäisy nähdään yksittäisenä ja reaktiivisena puuttumisena, ei ennaltaehkäisevänä prosessina. Resurssipula ei näy pelkästään budjettina tai henkilöstömääränä, vaan seurauksina: puuttuminen tapahtuu myöhässä tai jää pinnalliseksi, henkiset ja sosiaaliset kiusaamisen hienovaraiset muodot jäävät tunnistamatta ja kiusatun kokemus turvallisuudesta sekä luottamus aikuisen apuun horjuvat. Kiusaamisen vähentämiseksi tarvitaan pitkäjänteisiä ja näyttöön perustuvia ohjelmia, kuten KiVa Koulu, mutta myös opettajien koulutusta, joka vahvistaa heidän valmiuksiaan kohdata kiusattu ja toimia johdonmukaisesti. Lisäksi koulujen tulisi kehittää seurantakäytäntöjä, sillä tulokset osoittivat, että jatkoseuranta oli lähes olematonta. Ilman seurantaa kiusaaminen voi jatkua näkymättömissä, mikä heikentää kaikkien toimenpiteiden vaikuttavuutta.

Tämän tutkimuksen tulokset syventävät ymmärrystä koulukiusaamisesta ilmiönä ja korostavat kiusaamisen ehkäisyn ja siihen puuttumisen keskeistä merkitystä opettajan työssä. Tulokset osoittivat, että kiusaamistilanteet edellyttävät opettajalta paitsi tietoa ja toimivia rakenteita, myös sensitiivisyyttä tunnistaa kiusatun kokemuksia ja tarpeita. Kyselyyn vastanneiden kertomukset pettymyksestä ja yksin jäämisen kokemuksista nostavat esiin emotionaalisen tuen ja turvallisuuden tunteen merkityksen osana kiusaamiseen puuttumista. Tutkimus tuo esiin, että opettajan rooli ei rajoitu ainoastaan kiusaamisen ennaltaehkäisyyn ja sen välittömään lopettamiseen, vaan siihen sisältyy myös vastuu varmistaa, että kiusattu oppilas tulee kuulluksi, kokee olonsa turvalliseksi ja tietää, että hänen puolellaan on luotettava aikuinen. Näin ollen tutkimus tarjoaa opetuskentälle ja opettajille näkökulmia kiusaamisen vastaisen työn pitkäjänteiseen toteuttamiseen sekä rakenteellisella tasolla että oppilaan yksilöllisen kokemuksen huomioimisessa.

6.3 Ehdotuksia jatkotutkimuksille

Kiusaamista koskevaa tutkimusta on saatavilla paljon, mutta ilmiö on edelleen laaja-alainen ja näkyy esimerkiksi niin kouluissa, harrastustoiminnassa kuin vapaa-ajallakin. Tämä herättää kysymyksen, tulisiko tutkimusta suunnata uudelleen? Jatkossa olisi varmasti perusteltua

tarkentaa tutkimuskohteita ja keskittyä ilmiön eri osa-alueisiin yleisen tason tarkastelun sijaan. Vaikka myös tämänkaltaista tutkimusta on toteutettu, kiusaamisilmiön monimuotoisuus ja laaja-alaisuus edellyttää edelleen uusien näkökulmien tarkastelua. Tulevissa tutkimuksissa olisi perusteltua tarkastella ilmiötä entistä monipuolisemmin ja hyödyntää uusia lähestymistapoja, jotta ilmiötä päästään tarkastelemaan syvällisemmin.

Tämän tutkimuksen tulokset osoittivat, että kiusaamiskokemukset ovat jättäneet monille vastaajille syviä ja pitkäkestoisia jälkiä, jotka vaikuttavat edelleen aikuisuudessa. Useat vastaajat kuvasivat tunteita ja reaktioita, kuten ahdistusta, pelkoa ja luottamuksen puutetta, sekä kokemuksia siitä, että kiusaamiseen liittyvät muistot aktivoituvat uudelleen tietyissä tilanteissa. Näiden havaintojen perusteella jatkotutkimuksissa olisi tärkeää tarkastella tarkemmin, miten kiusaamiskokemusten merkitys ja koettu kuormittavuus muuttuvat eri elämänvaiheissa.

On mahdollista, että kiusaamiskokemusten vaikutukset vaihtelevat aikuisuudessa eri elämänvaiheissa esimerkiksi opiskeluiden alun, työelämään siirtymisen, parisuhteen muodostamisen tai vanhemmuuden myötä. Erilaiset traumaattiset kokemukset voivat aktivoitua uudelleen elämän nivelkohdissa, esimerkiksi lapsuuden traumat voivat nousta pintaan oman lapsen syntymän myötä, kun vanhempi peilaa omia kokemuksiaan lapsen kehitysvaiheiden kautta. Samalla tavoin kiusaamiskokemuksiin voi liittyä erityisen kuormittavia tilanteita tai tapahtumia, jotka herättävät uudelleen aiemmin koettuja tunteita tai reaktioita. Aiempaa tutkimusta on kiusaamisen seurauksista aikuisuudessa, mutta vähemmän on kiinnitetty huomiota siihen, miten tietyt kokemukset tai tunteet korostuvat erityisesti tietyissä elämänvaiheissa. Tämä näkökulma voisi tuoda vielä syvempää ymmärrystä siitä, miten kiusaamisen vaikutukset elävät ja muuntuvat osana yksilön elämää ja sen rakentumista.

Toiseksi jatkotutkimuksissa olisi tärkeää tarkastella, millaisia selviytymiskeinoja lapsena kiusatuksi tulleet aikuiset ovat kehittäneet käsitelläkseen kiusaamiskokemustensa pitkäaikaisia vaikutuksia ja miten nämä keinot aktivoituvat tilanteissa, joissa vanhat muistot nousevat pintaan. Tämän tutkimuksen tulokset osoittivat, että kiusaamiskokemukset voivat jättää pysyviä jälkiä esimerkiksi turvallisuuden tunteeseen ja emotionaaliseen hyvinvointiin, mikä viittaa siihen, että selviytymisstrategioilla voi olla keskeinen merkitys yksilön toipumisessa.

Erilaisten konkreettisten selviytymisstrategioiden tarkastelu voisi auttaa ymmärtämään, mitkä tekijät tukevat toipumista kiusaamisesta ja mitkä puolestaan eivät. Lisäksi eri aikakausien

kiusaamisen puuttumisen käytäntöjen tarkempi tutkiminen voisi tarjota arvokasta tietoa siitä, miten puuttumisen tavat ja koulukulttuurit ovat kehittyneet sekä millaiset toimintamallit ovat osoittautuneet toimiviksi. Laajempi vertailu eri vuosikymmenten koulukulttuureihin ja puuttumisen tapoihin voisi avata uusia näkökulmia siihen, miksi jotkut puuttumisen muodot ovat olleet toimivia tai riittämättömiä. Tämä voisi tukea uusien ja nykyisten interventiomallien kehittämistä.

Lähteet

- Arseneault, L., Bowes, L. & Shakoor, S. (2010). Bullying victimization in youths and mental health problems: 'Much ado about nothing'?. *Psychological medicine*, 40(5), 717-729. <https://doi.org/10.1017/S0033291709991383>
- Cantell, H. (2010). *Ratkaiseva vuorovaikutus. Pedagogisia kohtaamisia lasten ja nuorten kanssa*. PS-kustannus
- Perusopetuslaki 21.8.1998/628
- Gaffney, H., Farrington, D. P. & Ttofi, M. M. (2019). Examining the effectiveness of school-bullying intervention programs globally: A meta-analysis. *International Journal of Bullying Prevention*, 1(1), 14-31. <https://doi.org/10.1007/s42380-019-0007-4>
- Hamarus, P. (2008). *Koulukiusaaminen – Huomaa, puutu, ehkäise*. Kirjapaja.
- Hamarus, P. (2012). *Haukku haavan tekee: puututaan yhdessä kiusaamiseen*. PS-kustannus.
- Hamarus, P., Holmberg-Kalenius, T. & Salmi, S. (2015). *Opas kiusaamisen jälkihoitoon*. PS-kustannus.
- Harjunkoski, S-M. & Harjunkoski, R. (1994). *Kiusanhenki lapsen kengissä: Koulukiusaaminen – haaste kasvattajille*. Kirjapaja.
- Hensums, M., De Mooij, B., Kuijper, S. C., Fekkes, M., & Overbeek, G. (2023). What works for whom in school-based anti-bullying interventions? An individual participant data meta-analysis. *Prevention science*, 24(8), 1435-1446. <https://doi.org/10.1007/s11121-022-01387-z>
- Holmberg-Kalenius, T. 2008. *Elämää koulukiusaamisen jälkeen*. Jyväskylä: Gummerus Kustannus Oy
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2000). *Tutki ja kirjoita* (6.p.). Tammi.
- Hymel, S., & Swearer, S. M. (2015). Four decades of research on school bullying: An introduction. *American Psychologist*, 70(4), 293. <https://www.apa.org/pubs/journals/releases/amp-a0038928.pdf>
- Hästbacka, N. (2018). Monialainen verkostotyö ja koulukiusaaminen: tapaustutkimus Aseman Lapset ry:n K-O –hankkeesta. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Höistad, G. (2003). *Irti kiusaamisen kierteestä: Opas kouluille ja kasvattajille*. Kirjapaja.
- Invest. *KiVa®kiusaamisen vastainen ohjelma*. Haettu 19.12.2026 osoitteesta <https://invest.utu.fi/kiva-antibullying-programme/>
- Johander, E., Turunen, T., Garandeau, CF & Salmivalli, C. (2020) Different approaches to address bullying in KiVa schools: Adherence to guidelines, strategies implemented,

- and outcomes obtained. *Prevention Science*, 22(3), 299-310.
<https://doi.org/10.1007/s11121-020-01178-4>
- Johander, E., Trach, J., Turunen, T., Garandeau, CF & Salmivalli, C. (2021) Intention to Stop Bullying following a Condemning, EmpathyRaising, or Combined Message from a Teacher – Do Students’ Empathy and Callous-Unemotional Traits Matter?. *Journal of youth and adolescence*, 51(8), 1568-1580. <https://doi.org/10.1007/s10964-022-01613-5>
- Johander, E. (2024). *Effectiveness of Adults’ Targeted Interventions in Stopping Bullying*. [Väitöskirja, Turun Yliopisto] Turun Yliopiston julkaisuja.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-9596-7> <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-9596-7>
- Juuti, P. & Puusa, A. (2020). Johdanto. Mitä laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan? Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus Oy.
- Kananen, J. (2017). *Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä*. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kekäle, J. & Puusa, A. (2020). Tiedesodat. Realistinen ja konstruktionistinen maailmankäsitys. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus Oy.
- Kiva Antibullying Program. (n.d.) Mikä KiVa on? Turun yliopisto.
<https://www.kivakoulu.fi/kivaohjelmasta/>
- Koo, H. (2007). A time line of the evolution of school bullying in differing social contexts. *Asia Pacific Education Review*, 8(1), 107-116.
<https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ768971.pdf>
- Laine, T. (2018). Miten kokemusta voi tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. 5., uudistettu ja täydennetty painos. PS-kustannus.
- Laitinen, K., Haanpää, S., Francke, L. & Lahtinen, M. (2020). *Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa*. Opetushallitus. Oppaat ja käsikirjat 2020:3a.
- Lund, R., Nielsen, K. K., Hansen, D. H., Kriegbaum, M., Molbo, D., Due, P., & Christensen, U. (2009). Exposure to bullying at school and depression in adulthood: A study of Danish men born in 1953. *The European Journal of Public Health*, 19(1), 111-116.
<https://doi.org/10.1093/eurpub/ckn101>

- Mannerheimin lastensuojeluliitto. (2025). *Nettikiusaaminen*. Haettu 21.12.2025 osoitteesta <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/hyvinvointia-digiajassa/nettikiusaaminen/>
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. (n.d.) *Ihmeluokka*. Haettu 18.12.2025 osoitteesta <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/kiusaamisen-ehkaiseminen/ihmeluokka/>
- Moilanen, P. & Rähkä, P. (2018). Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. (5.p.). PS-kustannus.
- Hakala, J. (2024). *Laadullisen tutkimuksen ABC, Menetelmäopas opinnäytteen tekijälle*. Gaudeamus oy.
- Mäntylä, N., Kivelä, J., Ollila, S. & Perttola L. (2013). *Pelastakaa koulukiusattu! – koulun vastuu, puuttumisen muodot ja ongelmat oikeudellisessa tarkastelussa*. Kunnallisan kehittämissäätiö.
- Nyström, T. 2017. *Käsikirja: Stoppi koulukiusaamiselle – Havaitsemisesta tulokselliseen toimintaan*.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at School. What we know and what we can do*.
://www.researchgate.net/profile/Dan-Olweus/publication/227979612_Bullying_at_School_Knowledge_Base_and_an_Effective_Intervention_Program/links/5c3a3da3a6fdccd6b5a88475/Bullying-at-School-Knowledge-Base-and-an-Effective-Intervention-Program.pdf
- Olweus, D. (2013). *School Bullying: Development and Some Important Challenges*.
https://www.researchgate.net/profile/Dan-Olweus/publication/234087483_School_Bullying_Development_and_Some_Important_Challenges/links/56b89a3b08ae44bb330d3426/School-Bullying-Development-and-Some-Important-Challenges.pdf
- Opetushallitus. (n.d.) *Kiusaamisen ja väkivallan ehkäisyn koulutuskokonaisuus*. Haettu 15.1.2026 osoitteesta <https://www.oph.fi/fi/teemat-ja-kehittaminen/kiusaamisen-ja-vakivallan-ehkaisyn-koulutuskokonaisuus>
- Opetushallitus. (2020). *Miten toimia, jos verkossa tapahtuu kiusaamista?* Helsinki: Opetushallitus. Haettu 21.12.2025 osoitteesta <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/miten-toimia-jos-verkossa-tapahtuu-kiusaamista>

- Opetushallitus. (2025). *Kiusaamiseen ja väkivaltaan puuttuminen*. Helsinki: Opetushallitus.
Haettu 22.12.2025 osoitteesta
<https://www.oph.fi/fi/teemat-ja-kehittaminen/kiusaamiseen-ja-vakivaltaan-puuttuminen>
- Opetusministeriö (2008). *Koulukiusaaminen peruskoulun yläluokilla 2000–2007*.
Opetusministeriön julkaisuja 2008:7. Haettu 16.12.2025 osoitteesta
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79106/opm07.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Pöyhönen, V. (2021). *Noidankehästä pois. Voiko koulukiusaamisen kierteen katkaista*.
Tammi.
- Rantamäki, P.-J. (2024). *Kiusaamiskeskustelusta puuttuu tärkeä yhteiskunnallinen näkökulma*.
Opettaja. Haettu 6.1.2026 osoitteesta <https://www.opettaja.fi/tyossa/selvitys-kiusaamiskeskustelusta-puuttuu-tarkea-yhteiskunnallinen-nakokulma/>
- Rumpu, N., Markkanen, E-L., Hyvärinen, N., Anttila, N., Danschu, P., Kuvaja, M.,
Romantschuk, M. & Sainio, M. (2023). Kiusaamisen vastaisten menetelmien arviointi.
Seitsemän arviointiin valitun menetelmän käytettävyys, juurrutettavuus ja
tuloksellisuus. *Kansallinen koulutuksen arviointikeskus/Julkaisut 11:2023*.
https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/KARVI_1123.pdf
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). *KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto* [verkkójulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Haettu 5.6.2025 osoitteesta
https://www.fsd.tuni.fi/metelmaopetus/kvali/L2_3_2_4.html
- Saarento, S. (2015). *Conceptualizing and counteracting the bullying dynamic: Classroom and school contexts matter*. [Väitöskirja, Turun Yliopisto]
<https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/105121/AnnalesB403SaarentoDISS.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Salmivalli, C. (1998). *Koulukiusaaminen ryhmäilmionä*. Tammer-Paino Oy.
- Salmivalli, C. (2003). *Koulukiusaamiseen puuttuminen – kohti tehokkaita toimintamalleja*.
PS-kustannus.
- Salmivalli, C. (2010). *Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja*.
(2.p). PS-kustannus.
- Salmivalli, C. (2024). *Kiusaamisväkivalta. Ymmärrä kiusaamisilmiö ja puutu oikein*.
Santalahti

- Sarvimäki, M., Silliman, M., Sahlström, E., & Nurkka, N. (2024). Pienituloisten perheiden lapset joutuvat kiusatuksi muita käyttöammin. (Tiivistelmät/Kansallinen koulutuksen arviointikeskus KARVI). Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi). <https://www.karvi.fi/fi/julkaisut/pienituloisten-perheiden-lapset-joutuvat-kiusatuksi-muita-useammin>
- Skarp, S. (2023). *Kiusaamisen kaikuja. Kerronnallinen pitkittäistutkimus elämästä koulukiusaamiskokemuksen jälkeen*. [Väitöskirja. Tampereen yliopisto] <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-2847-4>
- Suomen sovittelufoorumi ry. Verso eli vertaissovittelu. Haettu 18.12.2025 osoitteesta <https://www.ouka.fi/media/2566/download>
- Tenhunen, E-L., Kuusiahho I-L. & Salmivalli, C. (2024a). Can changing schools help peer-victimized students escape their plight? A mixed-methods study. *International Journal of Behavioral Development*, 49(6), 539-548. <https://doi.org/10.1177/01650254241289308>
- Tenhunen, E. L., Malamut, S., McMullin, P., Turunen, T., Yanagida, T., & Salmivalli, C. (2024b). Entering the Classroom: Do Newcomers Experience More Peer Victimization than Their Established Peers?. *Research on Child and Adolescent Psychopathology*, 52(11), 1721-1736. <https://doi.org/10.1007/s10802-024-01225-6>
- Kohonen, I., Kuula-Luumi, A., Spoof, S. K., Löfström, E., Hämäläinen, K., Kettunen, J., & Turunen, R. (2019). Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. In *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019* (pp. 7-13). Tutkimuseettinen neuvottelukunta ja Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi.
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. (2024a). *Kouluterveyskyselyn tulokset 2017–2023. Perusopetus 4. ja 5. lk. oppilaat*. Haettu 15.5.2025 osoitteesta https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk2/lapset/fact_ktk2_lapset?row=measure-878980&row=952647L&column=alue-886778.&column=vuosi-952479&column=taustatekija-888288&column=sp-888243&fo=1#
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. (2024b). *Kouluterveyskyselyn aikasarjat perusopetus 8. ja 9. lk, lukio, aol, 2006–2023*. Haettu 15.5.2025 osoitteesta https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk2/nuoret/fact_ktk2_nuoret?row=952513L&row=9

52810L&column=alue-886778.&column=vuosi-952479.&column=ka-
987089&column=taustatekija-888288&column=sp-888243&fo=1#

Vuori, J. (2021). Laadullinen sisällönanalyysi. Teoksessa J. Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja].

Haettu 19.5.2025 osoitteesta

<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/laadullinen-sisallonanalyysi/>

Wachs, S., Bilz, L., Niproschke, S., & Schubarth, W. (2019). Bullying intervention in schools: A multilevel analysis of teachers' success in handling bullying from the students' perspective. *The Journal of Early Adolescence*, 39(5), 642-668.

10.1177/0272431618780423

Liitteet

Liite 1. Kyselyrunko

Kiusatun kokemukset kiusaamiseen puuttumisesta

Olemme Turun Yliopiston luokanopettajaopiskelijoita ja teemme Pro gradu -tutkielmaa koulukiusaamisesta kiusatun näkökulmasta. Tutkimme millaisia toimintatapoja kiusaamistapauksissa on käytetty ja miten kiusattu henkilö on kokenut ne.

Tässä tutkimuksessa kiusaamisella tarkoitetaan jatkuvaa ja systemaattista yhteen henkilöön kohdistuvaa henkistä, fyysistä tai sosiaalista väkivaltaa.

Etsimme vastauksia sellaisilta henkilöiltä, joita on kiusattu peruskoulussa ja kiusaamistapaus on tullut esille. Jos sinua on kiusattu peruskoulussa, mutta kiusaaminen ei ole tullut millään tavalla ilmi, et valitettavasti ole tähän kyselyyn etsimämme henkilö.

Toivomme mahdollisimman kuvailevia vastauksia, jotta keräämämme aineisto tarjoaisi kattavasti tietoa. Kiitämme jo etukäteen käyttämästäsi ajasta kyselyymme vastaamiseen!

Vastaukset kerätään Turun Yliopiston Webropol-ohjelmaan. Vastaamalla hyväksyt, että vastauksiasi käytetään Pro gradu -tutkielmassa. Kyelyyn vastaaminen on täysin vapaaehtoista ja sen voi keskeyttää milloin vain. Kysely on anonyymi, joten yksittäistä vastaajaa ei voida tunnistaa vastausten perusteella.

Tietosuojaseloste:

<https://seafile.utu.fi/f/89734e5e01ba404196ec/>

Ystävällisin terveisin

Neea Kaskisto ja Petra Vajavaara

1. Ikä

- 18–30
 31–40
 41–50
 51–64
 65 täyttäneet

2. Sukupuoli

- Mies
 Nainen
 En halua vastata
 Muu

3. Millä luokka-asteilla sinua kiusattiin? Kuinka pitkään kiusaaminen jatkui?

---

4. Kuvaile millaista kokemasi kiusaaminen oli?

---

5. Miten kiusaaminen tuli esille ja kuka huomasi sen ensimmäisenä?

---

6. Keitä kaikkia oli mukana kiusaamisen selvittelyssä ja ehkäisyssä? (esim. opettajat, rehtori, kuraattori, koulukaveri, vanhemmat...)

---

7. Mitä toimenpiteitä opettaja/koulun muu henkilökunta teki kiusaamisen lopettamiseksi? Kohdistuivatko toimenpiteet kiusaajaan, sinuun vai molempiin?

---

8. Miten koit nämä toimenpiteet?

---

9. Miten kiusaaminen muuttui toimenpiteiden jälkeen?

---

10. Jos kiusaaminen jatkui, millä keinoin siihen puututtiin jatkossa?

---

11. Oliko koulussa käytössä jokin kiusaamisen vastainen ohjelma, kuten esimerkiksi KiVa-koulu?

---

12. Seurattiinko tilannettasi kiusaamisen käsittelyn jälkeen? Miten seuranta toteutettiin?

---

13. Miten kiusaamisasia olisi mielestäsi pitänyt hoitaa?

Liite 2. Tietosuojalomake

1 (4)
**TIETEELLISEN TUTKIMUKSEN
 TIETOSUOJA SELOSTE**
 EU:n yleinen tietosuoja-asetus
 artiklat 13 ja 14
 13/03/2025

Kiusatun kokemukset kiusaamiseen puuttumisesta -tutkimuksen tietosuojaseloste

Olet ottamassa osaa Turun yliopistossa järjestettävään tieteelliseen tutkimukseen. Tässä tietosuojaselosteessa kerrotaan, miten henkilötietojasi käsitellään tutkimuksessa.

1. Rekisterinpitäjä

Tutkijat: Neea Kaskisto ja Petra Vajavaara

Yhteyshenkilö tutkimusta koskeissa asioissa:
 Nimi: Neea Kaskisto ja Petra Vajavaara
 E-mail: nlkkas@utu.fi, pivaja@utu.fi

2. Tietosuojavastaavan yhteystiedot

Turun yliopiston tietosuojavastaava on tavoitettavissa sähköpostitse dpo@utu.fi ja puhelimitse +358294503009.

3. Kuvaus tutkimuksesta ja henkilötietojen käsittelystä

Tutkimme lapsena kiusatuksi joutuneiden aikuisten kokemuksia koulun ja opettajien toimenpiteistä kiusaamisen käsittelyssä. Tutkimuksen pääkysymykset liittyvät siihen, mitä toimenpiteitä koulussa tehtiin kiusaamisen tullessa ilmi, sekä mitkä toimenpiteet koettiin hyödyllisiksi tai haitallisiksi.

Kiusaamisen ennaltaehkäisyyn ja puuttumiseen on kehitetty useita kiusaamisen vastaisia ohjelmia, mutta siitä huolimatta kiusaaminen on yhä laaja yhteiskunnallinen ongelma. Lapsuuden kiusaamiskokemuksilla on usein pitkäkestoisia vaikutuksia. Kiusatut henkilöt ovat usein erityisen alttiita esimerkiksi sosiaalisille, psyykkisille ja ammatillisille haasteille myös aikuisuudessa. Siksi on tärkeää ymmärtää, mitkä koulussa tehdyt toimenpiteet ja opettajien suhtautumistavat todella auttavat kiusaamisen lopettamisessa ja mitkä saattavat jopa pahentaa tilannetta. Aiemmat tutkimukset ovat kohdistuneet lähinnä tutkimaan kiusaamisen vastaisten ohjelmien vaikuttavuutta, mutta yksittäisiä puuttumisen tapoja ei ole juurikaan tutkittu. Tutkimus antaa äänen lapsuudessaan kiusatuille aikuisille ja auttaa ymmärtämään, mitkä toimenpiteet olivat heille merkityksellisiä kiusaamisen vähentämisessä – tai mitkä eivät sitä olleet.

Tutkimus toteutetaan anonyyminä Webropol-kyselynä, eikä tutkittavilta kerätä suoria tunnistetietoja tai arkaluonteisia tietoja.

Vastaukset kerätään lomakkeella, jotka säilytetään yliopiston seafile -pilvipalvelussa salasanojen takana ja poistetaan kun opinnäytetyö on arvioitu.

4. Henkilöt, jotka osallistuvat henkilötietojen käsittelyyn

Kyselyssä ei kerätä sellaisia tunnistetietoja, jonka perusteella voisi tunnistaa vastaajaa. Aineistoa käsittelee ainoastaan tutkijat, eikä sitä luovuteta tai siirretä ulkopuolisille.

5. Henkilötietojen käsittelyn kesto

Tutkimukseen kerätty aineisto hävitetään, kun opinnäytetyö on arvioitu, kuitenkin viimeistään 31.5.2028.

6. Henkilötietojen lainmukainen käsittelyperuste

Henkilötietojen käsittely perustuu tietosuoja-asetuksen 6(1) artiklan alakohtaan:

- yleistä etua koskeva tehtävä:
- tieteellinen tai historiallinen tutkimus tai tilastolliset tarkoitukset
  - tieteellisten aineistojen tai kulttuuriperinnöllisten materiaalien arkistointi
- rekisteröidyn suostumus
- rekisterinpitäjän lakisääteisen velvoitteen noudattaminen
- rekisterinpitäjän tai kolmannen osapuolen oikeutettu etu

7. Tutkimusaineistoon sisältyvät henkilötiedot

Kyselyssä kerätään vastaajien ikä- ja sukupuolitiedot.

8. Erityiset henkilötietoryhmät (arkaluontoiset henkilötiedot)

Tutkimuksessa ei käsitellä erityisiä henkilötietoryhmiä.

Tutkimuksessa käsitellään seuraavia erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia henkilötietoja:

Erityisten henkilötietoryhmien käsittely perustuu tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 2 kohdan alakohtaan:

- yleistä etua koskeva tehtävä:
- tieteellinen tai historiallinen tutkimus tai tilastolliset tarkoitukset
  - tieteellisten aineistojen tai kulttuuriperinnöllisten materiaalien arkistointi
- rekisteröidyn suostumus
- rekisterinpitäjän lakisääteisen velvoitteen noudattaminen

9. Henkilötietojen keräämisen lähteet

Tutkittavalta itseltään kyselylomakkeella.

10. Henkilötietojen suojatoimenpiteet

Tietojärjestelmissä käsiteltäviä tietoja suojataan seuraavilla tavoilla:

- käyttäjätunnus ja salasana
- käytön rekisteröinti/lokitus
- kulunvalvonta

- salaus/kryptaus
 kaksivaiheinen tunnistautuminen
 muu, mikä: mahdollinen paperimuodossa oleva aineisto säilytetään lukitussa tilassa.

Manuaalista (esim. paperimuodossa tai muuten aineellisessa muodossa) olevaa aineistoa suojataan seuraavilla tavoilla:

Suorien tunnistetietojen käsittely:

- Aineisto kerätään ilman suoria tunnistetietoja
 Suorat tunnistetiedot poistetaan analysointivaiheessa:
 Aineisto analysoidaan suoran tunnistetiedoin, koska:

11. Henkilötietojen siirtäminen ja jakaminen kolmansille osapuolille

Henkilötietoja ei siirretä rekisterinpitäjän ulkopuolelle.

12. Henkilötietojen siirtäminen EU:n tai ETA:n ulkopuolelle

Henkilötietoja ei siirretä Euroopan unionin tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle.

13. Henkilötietojen käsittely tutkimuksen päättymisen jälkeen

- Tutkimusaineisto poistetaan
 Tutkimusaineisto säilytetään tämän tutkimuksen tulosten luotettavuuden arvioimista varten:
 ilman suoria tunnistetietoja tunnistetiedoin
 Tutkimusaineisto säilytetään myöhempää, yhteensopivaa tieteellistä tutkimusta varten tietosuoja-asetuksen vaatimusten mukaisesti:
 ilman suoria tunnistetietoja tunnistetiedoin

Tutkimusaineiston säilytys perustuu tietosuoja-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan b ja e alakohtiin. Tutkimusaineiston uudesta tutkimuskäytöstä lähetetään tutkittaville uusi tietosuojaseloste, paitsi jos rekisterinpitäjä ei enää pysty tunnistamaan tutkittavia tutkimusaineistosta.

14. Rekisteröidyn oikeudet sekä niihin tehtävät poikkeamat

Lisätietoa tietosuoja-asetuksen mukaisista oikeuksistasi antaa kohdassa 1 mainittu yhteyshenkilö.

Rekisteröidyn oikeudet

Tietosuoja-asetuksen mukaan rekisteröidyllä on oikeus:

- tarkistaa itseään koskevat tiedot (15 artikla)

- oikaista omia tietoja (16 artikla)
- poistaa tiedot ja tulla unohdetuksi (17 artikla)
- rajoittaa omien tietojen käsittelyä (18 artikla)
- siirtää tiedot rekisterinpitäjältä toiselle (20 artikla)
- vastustaa tietojen käsittelyä (21 artikla)
- olla joutumatta automaattisen päätöksenteon kohteeksi (22 artikla)

Rekisteröity ei kuitenkaan voi käyttää kaikkia oikeuksia kaikissa tilanteissa, riippuen esimerkiksi siitä, mikä on henkilötietojen käsittelyperuste.

Rekisteröidyn oikeuksiin tehtävät poikkeamat

Tietosuojalainsäädäntö mahdollistaa rekisteröidyn oikeuksista poikkeamisen silloin, kun henkilötietoja käsitellään tieteellisessä tutkimuksessa ja oikeuksien toteuttaminen estäisi tai vaikeuttaisi suuressi käsittelyn tarkoitusten saavuttamista. Tarve tehdä poikkeamia rekisteröityjen oikeuksiin arvioidaan aina tapauskohtaisesti.

Tämän tietosuojaselosteen tutkimuksessa on todennäköisesti tarpeen tehdä poikkeamia seuraaviin rekisteröityjen oikeuksiin:

- Oikeus tarkistaa itseään koskevat tiedot (15 artikla)
- Oikeus oikaista omia tietoja (16 artikla)
- Oikeus poistaa tiedot ja tulla unohdetuksi (17 artikla)
- Oikeus rajoittaa omien tietojen käsittelyä (18 artikla)
- Oikeus vastustaa tietojen käsittelyä (21 artikla)

Jos henkilötietojen käsittely tutkimuksessa ei edellytä rekisteröidyn tunnistamista eikä rekisterinpitäjä pysty tunnistamaan rekisteröityä, niin oikeutta tietojen tarkastamiseen, oikaisuun, poistoon, käsittelyn rajoittamiseen, ilmoitusvelvollisuuteen ja siirtämiseen ei sovelleta, ellei rekisteröity pysty antamaan luotettavan tunnistamisen mahdollistavia lisätietoja (11 artikla).

Valitusoikeus

Sinulla on oikeus tehdä valitus tietosuojavaltuutetulle, jos koet, että henkilötietojasi on käsitelty soveltuvan tietosuojalainsäädännön vastaisesti.

Tietosuojavaltuutetun yhteystiedot: dpo@utu.fi ja puhelimitse +358294503009.

Tietosuojavaltuutetun toimisto
 Käyntiosoite: Lintulahdenkuja 4, 00530 Helsinki
 Postiosoite: PL 800, 00531 Helsinki
 Puhelinvaihe: 029 566 6700
 Sähköposti (kirjaamo): [tietosuojaja\(at\)om.fi](mailto:tietosuojaja(at)om.fi)